

Boorn & Boerschop

Jaargang 23 / 2013

Een uitgave van de heemkondevereniging Bussemakerhuis Borne
Verschijnt 3 keer per jaar

Nummer 1

Colofon

Bestuur van de vereniging

F.A. Nijkamp (voorzitter), A.M. Velthuis, (secretaris), H.J.M. Westerik (penningmeester), H.A. Blödtner- Leushuis, A.M.A. Haak - Beune, B.J. Hogeweg en J.I. van de Ven (leden).

Secretariaat

Welemanserf 5, 7622 HT BORNE
tel.: 074 266 70 79
e-mail: info@heemkundeborne.nl

Lidmaatschap

Persoonlijk lidmaatschap € 18,-- per jaar; gezinslidmaatschap € 24,-- per jaar.

Bank

Rabobank Borne, rek.nr. 14.56.37.409

Giro

115.75.24 t.n.v. de penningmeester van Heemkundevereniging Bussemakerhuis Borne.

Redactie Boorn & Boerschop

J. Haak en A. Tanke.

Redactieadres

Van Deinsestraat 33, 7621 XL Borne,
tel.: 074 266 43 92
e-mail: jhaak@home.nl

Ondersteuning en advies

H. ten Thije en J.J. Grootenboer

Omslag ontwerp

J. Haak

Website

www.Heemkundeborne.nl

Inzenden kopij

Aan het redactieadres. De redactie kan bij publicatie in overleg met de auteur artikelen, inkorten, splitsen en redigeren.

Foto's in dit blad

De redactie heeft haar uiterste best gedaan rechthebbenden te achterhalen. Mocht u van mening zijn dat u rechten kunt laten gelden op afgebeelde foto's, dan kunt u zich melden bij het bestuur van de vereniging.

Verspreiding

Via boekhandel Bruna, VVV, Museum Bussemakerhuis en de penningmeester van de vereniging, allen te Borne.

Losse nummers

€ 4,00 (porto € 2,00)

Abonnement

Inbegrepen bij het lidmaatschap van de heemkundevereniging.

Foto's op het voorblad

Achtergrondfoto op het voorblad:
Zicht op de Oude Kerk gezien vanuit de Abr. ten Catestraat.
Kleine foto:
Zie bij de afzonderlijke artikelen in dit blad.

Overname van de inhoud van dit blad, of delen daaruit, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie.

Inhoud

Colofon / Inhoud	<i>Redactie</i>	1
Van de redactie	<i>Redactie</i>	2
De Bornse Courant al 110 jaar bij de tijd: deel 2	<i>Annemarie Haak</i>	3
Een vice-admiraal bezoekt Borne in 1949. Een fancy fair in het St. Jozefgebouw met een zwarte rand	Hans Gloerich	6
Veel activiteiten in het Bussemakerhuis	Liesbeth Hassink	11
Van vreemd tot eigen: de Spanjaards in Borne 1800 – 1950	Marianka van Lunteren-Spanjaard	12
Oet de oale deus. De Christelijke school op 'de Bleek'	Henk ten Thije	16
In memoriam Jan Kleinman	Het bestuur	18
Alles kump zoas het kump	Jan Kleinman	19
Borne's eerste burgemeester en notaris Willem Christiaan Lantman 2. Naar Amerika	Anja Tanke en Jeroen Kuhlmann	20
Wie herkent wie?	Redactie	23
Het asielzoekerscentrum Azelo: eens een internaat, nu verleden tijd!	Henk Hassink	24
Ogenbekeukelen	Johan Kwast	26
Historisch Informatie Punt in de bibliotheek	Jurrie Haak	27
Verslag van de jaarvergadering op 21 februari 2013	Annemarie Haak	28
Van de bestuurstafel	Leo Leurink	29
Boekennieuws	Jan F. Deckwitz	30
Nog leverbare uitgaven		32

Van de redactie

Anja Tanke

Als vereniging gaan we weer over tot de orde van de dag. Geen feestjes en jubileumactiviteiten meer, we maken ons nu weer op de 'gewone' manier druk met verenigingszaken. Ook dit jaar hoeft u zich niet te vervelen. Het clubblad valt weer drie keer op de mat, u kunt naar avondvullende lezingen, een uitstapje maken of uzelf verdienstelijk maken als vrijwilliger in één van de commissies. Alvorens u zich stort in het actieve verenigingsleven, eerst maar eens op uw gemak de nieuwe *Boorn & Boerschop* lezen.

Afscheid van redacteur Jan Deckwitz

Met ingang van 1 januari 2013 is Jan Deckwitz gestopt met redactiewerkzaamheden ten behoeve van ons blad. Jan was redactielid sinds 2006. Mede dankzij zijn inzet en ideeën is *Boorn & Boerschop* geworden tot wat het vandaag de dag is.

Hij was een gedreven redacteur die ging voor de inhoud. Hij hechtte veel belang aan het doen van gedegen onderzoek en goed vastleggen van de feiten. Daarnaast was Jan ook auteur van tientallen artikelen en stak hij energie in het houden van interviews, die dan weer gepubliceerd werden in *Boorn & Boerschop*. Jan was een prettige collega om mee samen te werken, we gaan hem zeker missen. Gelukkig blijft hij op de achtergrond bij ons betrokken en ook zult u artikelen van zijn hand in *Boorn & Boerschop* kunnen blijven lezen.

Boorn & Boerschop 2012-3

Een oplettende lezer zal bij lezing van het voorgaande nummer geconstateerd hebben dat veel woorden op een willekeurige plaats zijn onderbroken met een spatie. De fout is waarschijnlijk ontstaan omdat er met meerdere versies van Word teksten zijn gemaakt, aangepast en geredigeerd worden door verschillende personen. Helaas hebben wij de woordonderbrekingen niet tijdig geconstateerd, het heeft er misschien toe geleid dat u iets meer moeite moest doen om de artikelen te lezen. Dergelijke fouten hopen we in de toekomst te voorkomen doordat we overgaan op een ander opmaakprogramma.

Met ingang van 2013 stoppen we met de fotowedstrijd. We zijn tot dit besluit gekomen omdat het aantal inzendingen niet meer in relatie staat tot het aantal leden van onze vereniging.

Het antwoord op de vraag "Welke cafetaria staat afgebeeld?", is het antwoord C, de cafetaria van Arie Landkroon aan de Stationsstraat. Uit de goede inzenders is geloot. De winnaar, de heer G. Lelieveld, heeft inmiddels de kadobon van € 25,- in ontvangst genomen.

In dit nummer

Het is u ongetwijfeld opgevallen dat we de voorpagina veranderd hebben. Dit jaar op de achtergrond een mooie foto van de Abraham ten Catestraat. De verticaal geplaatste kleine foto's gaan we per aflevering van *Boorn & Boerschop* aanpassen aan de artikelen in het blad.

Ook deze keer opnieuw een keur aan artikelen geschreven door een groot aantal auteurs. **Annemarie Haak** vertelt verder over de inmiddels alweer 110 jaar oude, maar springlevende Bornse Courant.

Geheel toevallig staan in dit nummer vier artikelen die allen op hun geheel eigen wijze iets te maken hebben met aankomst, vertrek of integratie. **Anja Tanke** en **Jeroen Kuhlmann** vervolgen met dit tweede deel, het drieluik over oud-burgemeester en notaris Willem Christiaan Lantman. In dit deel gaat het over zijn vertrek naar Amerika in 1848. In het artikel van **Hans Gloerich**, *Een vice-admiraal bezoekt Borne in 1949*, gaat het om een heel andere relatie met het buitenland, in dit geval met Nederlands Indië. **Henk Hassink** vertelt over de historie van het internaat / asielzoekerscentrum Azelo en **Marianka van Lunteren-Spanjaard** heeft haar lezing *Van vreemd tot eigen: de Spanjaards in Borne 1800-1950*, over de integratie van haar familie uitgeschreven tot een artikel.

In dit nummer ook weer aandacht voor het Twents. Het bestuur memoreert de enkele maanden geleden overleden **Jan Kleinman**. Uiteraard drukken we ook één van zijn gedichten af: *Alles kump zoas het kump*. **Henk ten Thije** heeft herinneringen op papier gezet over zijn lagere schooltijd in *Oet de oale deus*. *De Christelijke school op 'de Bleek'*. **Johan Kwast** heeft een kant en klaar plan voor het aanleggen van een aftakking op de spoorlijn. U leest zijn ideeën hierover in *Ogenbeukeukelen*.

Zoals altijd zijn een aantal pagina's bestemd voor verenigingsnieuws. In dit geval het verslag van de jaarvergadering en mededelingen van het bestuur.

Tot slot bespreekt **Jan Deckwitz** in Boekennieuws het vorig jaar uitgekomen boek van Jimmy Taylor *One flight too many*.

Potverteeders wördt potnschrapers

De Bornse Courant al 110 jaar bij de tijd: deel 2

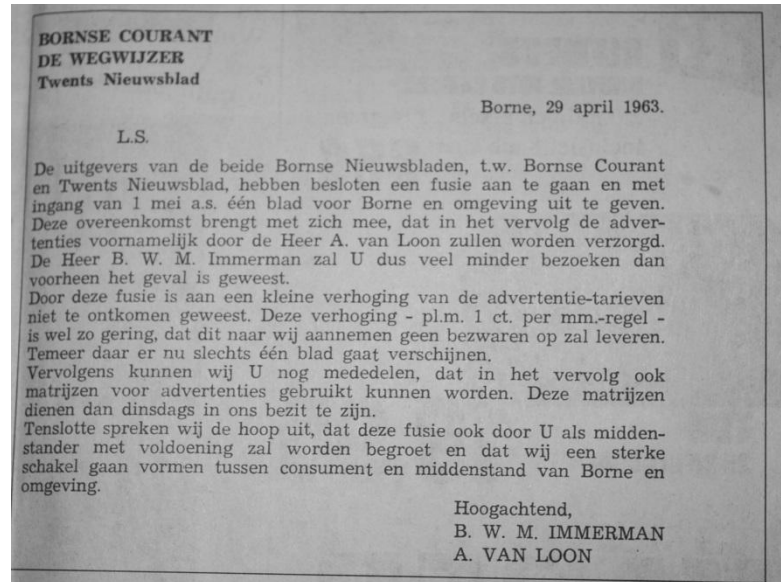
Annemarie Haak

Een respectabele dame, die wekelijks bij alle gezinnen binnen de gemeente op de deurmat valt, inmiddels al bij nagenoeg 10.000 adressen. Een krant waar naar uitgekeken wordt en die gretig gelezen wordt. De Bornse Courant is een medium dat hoort in een gemeenschap als Borne, die benieuwd is naar alles wat er in die gemeente gebeurt. Kortom de Bornse Courant is er voor de Bornse gemeenschap en dat nu al 110 jaar lang. Hier volgt het tweede deel van de lange historie van de Bornse Courant.

We pakken de draad weer op in de periode na de oorlog, de tijd waarin druk gewerkt wordt aan de wederopbouw. Jaren waarin veel zaken tevens veranderen. Zo ook met de Bornse Courant. In 1962 gaat het bedrijf over in handen van Adriaan van Loon. Hij is de nieuwe eigenaar van de boek- en kantoorboekhandel, de drukkerij en de Bornse Courant. Het echtpaar Over trekt zich terug in de ernaast gelegen woning en blijft nog jaren een goede buur. Nieuwe bezems vegen schoon, zegt het spreekwoord en dat is ook van toepassing op Van Loon. Vrijwel direct na de overname besluit hij de bibliotheek van de hand te doen. De platte-landsbibliotheek heeft in het Bornse inmiddels voet aan de grond gekregen en de animo voor de bieb van de drukkerij wordt steeds minder. Bovendien kan de vrij gekomen ruimte goed benut worden voor het bedrijf. Tegelijkertijd bewerkstelligt Van Loon een fusie met *De Wegwijzer*. In die jaren kende Borne nog een weekblad dat sinds 1952 gedrukt werd bij Drukkerij Immerman aan de Oude Almloseweg. Eigenaar B.W.M. Immerman gaf dit blad uit, dat oorspronkelijk een katholieke achtergrond had. Het was een huis-aan-huis krant. Werd er een serenade gebracht door de Harmonie, stond er een fietstocht op de rol, welke

A. van Loon in zijn kantoor

De aankondiging in de Bornse Courant van de overname van de Wegwijzer

huisarts had weekenddienst, geboortes, overlijdensberichten en natuurlijk de politieberichten en de gevonden voorwerpen werden vermeld. Uiteraard stonden er advertenties in van ondernemers die hun waren aanprezen.

Heel bekend waren de verhaaltjes van "Graads van 'n Wegwiezer" (Lex Meuris) op de voorpagina. De heren H.J. Ellenbroek (in de volksmond ook wel "Kleintje" genaamd) en H. Muizenbelt leverden onder meer de kopij. Gerhard ten Voorde zorgde voor het plaatselijke nieuws en Herman Ellenbroek die ambtenaar op de afdeling Sociale Zaken was, versloeg de politiek. Tevens stuurden Ellenbroek en Muizenbelt hun berichten door naar respectievelijk het Hengelo's Dagblad en de Twentsche Courant.

Op 29 april 1963 is de fusie een feit. Een groot weekblad is immers beter dan twee kleinere. De krant gaat verder onder de naam: *De Bornse Courant/De Wegwijzer*. Na verloop van tijd verdwijnt de vermelding *De Wegwijzer*.

De jaren daarna kenmerken zich als een periode van welvaart; de textiel fabriek Spanjaard beleeft zijn glorie dagen en ook Borne profiteert hiervan mee. Het aantal inwoners stijgt, er vestigen zich meer ondernemers en Borne groeit van een kleine platte-landsgemeente naar een dorp van formaat. In de Stationsstraat, naast de drukkerij, bouwt Meubelen de Boer een nieuw pand. Omdat de grond niet al te stevig is, moeten er heipalen geslagen worden. Met

Het kantoor zoals het er nu nog steeds uitziet.

grof geweld verdwijnt de ene na de andere paal in de grond. Het dreunen wordt echter teveel voor de woningen die ernaast liggen. "Deze huizen waren al erg oud, er moest al regelmatig iets gebeuren aan het onderhoud", vertelt A. van Loon in een interview. "In de winter vonden we regelmatig stuifsnieuw op de zolder. Tegen dit geweld waren ze niet meer bestand". De muren begonnen te scheuren, het geheel begon te verzakken. Het was gedaan met het prachtige Jugendstilpand. Voor de eigenaar toch een moeilijke tijd. "Ik moest in korte tijd een aantal heel belangrijke beslissingen nemen. Mijn pand was kapot, daar moest een oplossing voor komen en bovendien stond ik voor de keus of ik de boek- en kantoorboekhandel wel voort wilde zetten. Zowel de Bornse Courant, als deze tak van het bedrijf liepen goed, maar er was geen ruimte om beide goed te runnen. Van huis uit ben ik drukker, daar ben ik voor opgeleid, maar het kostte mij moeite om twee heren te dienen".

Uiteindelijk, nadat gemeente en aannemer geraadpleegd waren, werd besloten om de bovenverdieping van het winkel-pand en het woonhuis te verwijderen, het winkelpand te slopen en er een nieuw, eigentijds pand met kantoor-ruimte te bouwen. Van Loon, die met zijn gezin inmiddels in het woonhuis naast de drukkerij woonde, verhuisde naar de Van Heemskerkstraat. Een zeer ingrijpende verbouwing, waarna er zo goed als niets meer overbleef van het oorspronkelijke pand. "Achteraf heb ik vaak gedacht: Hoe hebben ze ooit toestemming kunnen geven voor deze sloop! Nu denkt men daar heel anders over. Dit prachtige pand had bewaard moeten blijven en gerenoveerd, maar in die tijd had men niet zoveel oog voor dergelijke zaken. Er werd geen moment bij stil gestaan. Op dezelfde wijze zijn zoveel mooie gebouwen

afgebroken in Borne, waar we nu spijt van hebben".

Het bedrijf wordt voortgezet onder de naam Drukkerij Van Loon/Bornse Courant. Op verzoek van de ondernemers wordt in die tijd tevens de *Bornse Zaken-gids* geïntroduceerd. Door een groter bereik te krijgen voor de advertenties, vond men dit wenselijk. "Ik besloot daarop een afgeslankte vorm van de Bornse Courant uit te geven met hoofdzakelijk advertenties, aangevuld met aankondigingen en mocht er ruimte over zijn, dan werd een nieuwsverhaal gepubliceerd. Het voordeel hiervan was dat de krant huis-aan-huis bezorgd werd". Het aantal abonnees bedroeg destijds 5000. De Bornse Courant groeide, er werden kran-ten uitgegeven van 14 tot 16 pagina's. Hierbij moet wel vermeld worden dat de krant in een

kleiner formaat uitkwam.

In 1978 vierde de Bornse Courant haar 75-jarig bestaan met een receptie die gehouden werd in het Protestants Centrum, op de plek waar nu het Kulturhus staat. Het team dat werkte op de drukkerij bestond uit Theo Vleerbos, Harry Filart en Ben Podt. Op kantoor zat Ali Huigen.

Een jaar later haalde de Bornse Courant landelijke bekendheid. Een cameraploeg van de KRO maakte opnames voor de documentaire "de God van Borne oftewel "Neem je pet af jongen, daar komt een heer aan". Een reportage over Jacob Spanjaard, de meest bekende directeur van de textielfabriek. Drie dagen lang zijn regisseur Leo Akkermans en cameraman Henk Jenner in de drukkerij om het drukproces van de krant te volgen.

Het vervaardigen van de krant neemt een groot deel van de week in beslag. Alle kopij die binnenkomt, wordt overgetypt op de zetmachine. De stroken, die deze machine produceert, plakt Vleerbos op lege

Filmers in de drukkerij. Op de voorgrond Theo Vleerbos

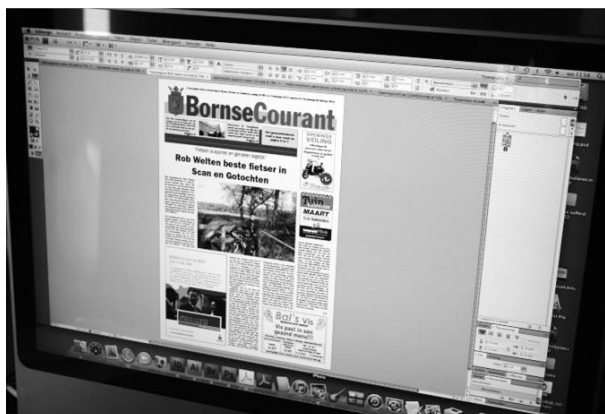
krantenpagina's. Foto's worden in de eigen drukkerij ontwikkeld, advertenties vervaardigd door Filart. Vervolgens wordt de pagina opgemaakt. Alles is handwerk, lijntjes worden met een zwarte pen getrokken. Dinsdagmorgen starten de persen met het drukken van de voorpagina. Een oorverdovend lawaai, dat pas verstomt wanneer de laatste pagina op donderdagmorgen klaar is. Vervolgens worden de pagina's gevouwen en met de hand in elkaar gestoken. De administratief medewerkster telt daarna de kranten en maakt de stapels klaar voor de bezorgers.

"Dat was telkens weer een hele klus, maar we hadden een goed team dat goed op elkaar ingespeeld was. Dat heeft mij al die jaren gestimuleerd en daarom heb ik het ook zo lang volgehouden", verklaart Van Loon, die al bijna tachtig jaar was, toen hij zijn werk neerlegde. "Elke club, hoe klein ook, moet de gelegenheid hebben om in de krant te komen. Dat onderscheidt de Bornse Courant van andere kranten en daarom wordt ze zo goed gelezen. Mensen vinden er iets van zichzelf in terug".

In 1996 gaat de Bornse Courant over in handen van Wegener. De oude drukpersen worden verkocht en de krant wordt gedrukt op de persen van Wegener in Enschede. Tonnie Stegeman zet het bedrijf voort. Vleerbos gaat met pensioen en Filart en Podt krijgen een baan bij Tubantia in Enschede. De krant komt uit in het dagbladformaat, de computer doet zijn intrede en al gauw wordt de complete krant op de pc opgemaakt. In 2002 viert de Bornse Courant haar 100ste verjaardag en komt uit met een speciale editie. Kopieën van de eerste kranten en ook van de eerste oranje krant van vlak na de bevrijding staan er in afgedrukt. Verder geven veel bekende Borne-naren hun lovende kritieken over de Bornse Courant.

Het grote formaat blijkt echter geen succes en toen veel kranten overgingen op het kleinere en handzamer tabloidformaat, bleef de Bornse Courant niet achter.

We schrijven het jaar 2006. De Zakengids verdwijnt en de Bornse Courant is niet langer een krant voor abonnees, maar is sindsdien een huis-aan-huisblad.

De Bornse Courant digitaal

De jubileumkrant die uitgegeven werd ter gelegenheid van de honderdste verjaardag van de krant.

Achteraf blijkt de Zakengids een grote concurrent te zijn geweest, die het aantal abonnees drastisch heeft doen dalen. Zo sterk dat het niet meer loonde om twee kranten uit te geven. Desondanks kan de krant gewoon elke week verschijnen. Mede dankzij het gemeentenuws komt ze bij elk adres op de mat. Jan Stoop verzorgt al sinds 1977 het politieke nieuws en ikzelf schrijf al sinds 1990 over alles wat er verder in onze gemeente gebeurt. De laatste jaren is Truus Spit ons komen versterken, zij richt zich op het schrijven van rubrieken. Door het enorme netwerk en de vele contacten die we in de loop der jaren hebben opgebouwd, kunnen we het plaatselijke nieuws soms eerder hebben dan het regionale dagblad. En daar zijn we best een beetje trots op!

Momenteel verkeert de krant echter in zwaar weer, net als alle andere kranten en dagbladen in het land. De crisis slaat hard toe, niet alleen de consumenten houden de hand op de knip, maar ook de ondernemers en dat betekent minder aanbod aan advertenties. En die zijn voor een krant van levensbelang. Desondanks blijven we positief en maken we plannen voor de toekomst. We zijn bezig om de krant ook on-line te laten verschijnen. Een digitale Bornse Courant die door iedereen over de hele wereld gelezen kan worden! Voor de adverteerders eveneens een enorme opsteker.

De Bornse Courant heeft al menige storm doorstaan, laten we hopen dat dit weekblad dat zo uniek is en zo verbonden met Borne, ook deze depressie weer te boven komt.

Een vice-admiraal bezoekt Borne in 1949

Een fancy fair in het St. Jozefgebouw met een zwarte rand

Hans Gloerich

Nog regelmatig komen de zogenaamde politionele acties van Nederlandse troepen in Indonesië in het nieuws. Zij vonden plaats tijdens de tropische guerrilla-oorlog in de jaren 1947-1950. In menig oud fotoalbum zijn nog de kiekjes te zien die de militairen in hun diensttijd hebben geschoten in de gordel van smaragd. Het thuisfront vergat hen niet. Op 21 mei 1949 kreeg Borne hoog bezoek voor de opening van een fancy fair voor de soldaten in Nederlands Indië. Een dag later voltrok zich een drama.

Meeleven met de jongens in 'Indië'

Ook in het fotoalbum van mijn oom Ru Bartelink (88), die zelf vanwege broederdienst niet naar Indonesië hoefde, zijn nog foto's uit die tijd te zien. Die zijn weliswaar niet gemaakt in Indonesië, maar in Borne, waar iedereen intens meeleefde met 'onze jongens in Indië'.

Ru Bartelink was eind jaren '40 secretaris van de Bornse afdeling van het Nationaal Katholiek Thuisfront (NKT). Hij heeft nog enkele foto's bewaard van activiteiten die waren bedoeld om het publiek geld uit de zak te kloppen, o.a. voor het sturen van pakjes naar de katholieke Bornse soldaten in Indonesië. Toen de eerste militairen in 1946 naar Indonesië werden gezonden, ontstonden overal comités om de contacten van het thuisfront met de soldaten te onderhouden.

De comités bundelden hun krachten in nationale en regionale organisaties. Dat gebeurde vanzelfsprekend geheel langs de gebruikelijke scheidslijnen van de protestantse, katholieke en 'neutrale' zuilen.

De grootste thuisfrontorganisaties waren het Nationaal Katholiek Thuisfront (NKT), het Protestants Interkerkelijk Thuisfront (PIT), de Band Nederland-Indonesië (BNI) en het Limburgs Thuisfront (LT), met overal plaatselijke afdelingen. Zij hadden elk hun eigen actieprogramma's en fondsenwerving. De verzuiling stond blijkbaar niet de onderlinge samenwerking in de weg in de grote neutrale organisatie Nationale Inspanning Welzijnsverzorging Indië (NIWIN), maar plaatselijk concurreerden ze wel met elkaar.

De thuisfrontorganisaties zetten zich alle in voor de welzijnszorg onder de militairen in Indië. Ze stelden tijdschriften, sportartikelen, boeken, kranten en films e.d. ter beschikking van de troepen. Ze stuurden sigaretten en snoepgoed, en organiseerden ontwikkelingscursussen en ontspanningsprogramma's in Indonesië. De protestantse en katholieke organisaties stuurden priesters en predikanten, en zorgden ook voor religieuze lectuur en attributen voor de erediensten. De soldaten op afgelegen buitenposten werden echter sporadisch bereikt.

Nationaal Katholiek Thuisfront (NKT)

De landelijke organisatie van het NKT wond er geen doekjes om. Zij was op 30 juni 1946 opgericht (stichtingsacte 29 september 1946) met het doel tot "geestelijke beïnvloeding van de katholieke militairen op een zodanige wijze, dat gedurende de jaren, welke zij in dienst doorbrengen, hun de kansen ge-

boden worden tot een ontwikkeling tot volwaardige katholieke mannen." Dit moest langs twee wegen worden bereikt: door "centrale bewerking" via het hoofdbureau van het NKT in Den Haag, en door "gespreide bewerking vanuit de parochie, ten einde de band met de vroegere omgeving te kunnen bewaren".

Het NKT kon worden opgericht dank zij aanzienlijke schenkingen door particulieren en het bedrijfsleven. Douwe Egberts in Joure, bijvoorbeeld, doneerde f 5.000,- de AKU (Algemene Kunstzijde Unie) in Arnhem f 2.500,-.

In 1947 werd de vice-admiraal buiten dienst Ludovicus (Lou) Doorman benoemd tot directeur van het NKT. Hij was een broer van de beroemde schout-bij-nacht Karel Doorman die in 1942 bij de slag in de Java Zee ten onder ging met Hr. Ms. kruiser De Ruyter.

FRONT • LIMBURGS THUISFRONT •

KATHOLIEK THUISFRONT •

PROTESTANTS INTERKERKELIJK THUISFRONT •

Juist deze militair

en zijn makkers op de buitenposten wil de NIWIN een RIMBOEKIST sturen.

De inhoud?

- koffergamofoon met 25 platen
- drie gecombineerde dam-, schaak- en dominospelen
- boek hersengymnastiek
- voetbal met extra binnenbal
- volleybal met extra binnenbal
- badmintonspel met toebehoren
- tafeltennis-sat met toebehoren
- monopoly-spel
- stratago-spel
- voetbalspomp met nippel
- gasoline-lamp

HELP OOK MEE! Geef een bijdrage aan Uw plaatselijk NIWIN-COMITÉ.

Op de achterzijde van de kwitantie, die elk NIWIN-Comité of Thuisfront-comité voor Uw bijdrage geeft, staat hoe U een prijs van f 500,-, f 250,-, f 100,- of minder kunt winnen!

WIN EEN PRIJS

niWin - Den Haag - Giro 511.000

• SAMENWERKEND IN NIWINVERBAND •

Advertentie van de NIWIN - de Nationale Inspanning Welzijnsverzorging Indië. De slagzin van deze organisatie was: 'Ons hart is bij U'. (Collectie KDC, Nijmegen)

Het bestuur van het Nationaal Katholiek Thuisfront, afdeling Borne, in 1948/9. Zittend v.l.n.r. Jan Leuverink (penningmeester), Kooiker, Ganzeboom, Ru Bartelink (secretaris), kapelaan Van Benthem (voorzitter), Reuvekamp en Morselt. Staand v.l.n.r. Henny Vaalt, Bertus Oude Engberink, Frans ten Tusscher, Tonny Nijhuis-Nijenhuis (bekend gebleven als Tonny van het Thuisfront), Herman (Kleintje) Ellenbroek, Schwering en Alderink (Hertme). (Collectie R.J.M. Bartelink)

In 1948 waren er ongeveer 110.000 Nederlandse militairen in Nederlands Indië, waarvan ongeveer 45.000 katholieken, zo schatte het NKT. Het NKT beschikte toen over 173 priesters, aalmoezeniers genoemd, en 55 katholieke militaire tehuizen in Nederland en Nederlands Oost- en West-Indië. In mei 1949 had het NKT 1.114 lokale afdelingen op 11.203 parochies, dat wil zeggen 1 op de 10 parochies.

In de gemeente Borne werkten de vijf parochies samen in één afdeling. Het Bornse Thuisfront hield zich vooral bezig met het sturen van pakjes naar de Bornse militairen in Indië en het inzamelen van geld om dit te bekostigen. De pakjes werden vaak klaargemaakt in de keuken van de familie Ten Tusscher zoals een foto op de volgende pagina laat zien. De gebroeders Ten Tusscher hadden een drukkerij en een kantoorboekhandel aan de Grotestraat (nu nr. 153).

Boodschappenlijstje

Het archief van het NKT bevindt zich tegenwoordig in het Katholiek Documentatie Centrum in Nijmegen. In de jaarrekeningen is te lezen hoe men de inkomsten besteedde. In die karige jaren van wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog waren daar behoorlijke bedragen mee gemoeid. In 1950 waren de uitgaven van het NKT opgelopen tot bijna f 760.000,--.

In het jaar 1948 stuurde het landelijke NKT in totaal 407 kisten met allerlei goederen aan de hoofdaalmoezenier in Batavia met een gezamenlijk gewicht van 24,7 ton. Daarnaast ontving de hoofdvloot-

moezenier nog 56 kisten met een gewicht van 3,4 ton. De zendingen van de plaatselijke afdelingen zijn hierin niet inbegrepen.

Wat zat daar zo al in? Veel goederen waren typisch 'katholiek'. Op het lijstje van 1948 staan 500 flessen miswijn, 860.000 hosties, 13.975 kerkboekjes, 54 kruisbeelden, 50 Mariabeelden, 50 zilveren kettingen met kruisje, 200 scapuliermedailles, 7 kisten met altaargewaden, tabernakelgordijntjes, een Godslamp, 2.950 rozenkransen, 4 gradualen, 10 kyrialen (boeken met liturgische teksten voor priesters), 4.000 akten van volmaakt berouw, 19.000 devotiewandplaten, 8.000 affiches, 200 catechismusboekjes, 50 kerststalletjes. Daarnaast nog 120.000 foto-ansichtkaarten, 11.000 boeken, 50.000 tijdschriften, 5 biljards, 2 filmprojectoren, 3 films, 1 piano, 2 "trekharmonica's", 4 radio's, 10 grammofoons, 250 grammofoonplaten, 200 voetballen, 250 gezelschapsspelen, 1 stencilmachine, 1 staalbandspanner, 60 flessen limonade, en ten slotte huishoudartikelen en inventaris voor de militaire tehuizen ter waarde van f 12.000,--.

Het Katholiek Thuisfront in Borne

Het bestuur van de afdeling Borne was bijzonder actief. Alle activiteiten waren gericht op het inzamelen van geld en het sturen van pakjes aan de Bornse militairen in Indonesië. De leden gingen huis aan huis, op de markten en bij de voetbalwedstrijden van NEO met de collectebus rond. Ze stonden met een stand op de Bornse kermis, die toen nog op de Bleek werd gehouden (zie foto's).

In de keuken van de familie Ten Tusscher aan de Grotestraat maken Ru Bartelink en kantoorboekhandelaar Frans ten Tusscher (rechts) pakjes klaar voor de Bornse soldaten in Indonesië. Behalve sigaretten en stichtelijke lectuur was ook de rozenkrans vanzelfsprekend een belangrijk attribuut voor de katholieke jongens. Er ligt een bosje klaar voor verzending. (Collectie R.J.M. Bartelink)

De Bornse Kermis op de Bleek, gezien in de richting van de Aanslagsweg, in 1948/9. Links de stand van het Katholiek Thuisfront. Rechts een draaimolen voor de school op de Bleek. In het blokje van twee huizen links was aan de linkerzijde de schoenenwinkel van Van Steden gevestigd. Daarnaast woonde de familie Bartelink, waarvan Ru de jongste zoon was. (Collectie R.J.M. Bartelink)

In het weekeinde van 21 en 22 mei 1949 was er een grote 'tentoonstelling' (een fancy fair zouden we nu zeggen) in het St. Jozefgebouw aan de Ennekerdijk. Secretaris Ru Bartelink (toen 24 jaar oud) was op het idee gekomen voor een opening met een 'big bang'. Hij verzamelde alle moed om persoonlijk de voorzitter van het landelijke hoofdbestuur van het NKT, de bekende vice-admiraal b.d. Ludovicus (Lou) Doorman, op te bellen om hem te nodigen voor het verrichten van de openingshandeling. En die zei: "Ik kom."

De fancy fair in het St. Jozefgebouw

In het nummer van 28 mei 1949 versloeg de Bornse Courant de opening van de fancy fair in een uitvoerige reportage op de voorpagina: "De gehouden tentoonstelling ten bate van het Katholiek Thuisfront, afd. Borne, is een groot succes geworden. Katholiek Borne heeft in deze beide dagen getoond, dat zij de jongens in Indonesië zowel lichamelijk als geestelijk niet vergeet.

De tentoonstelling werd officieel geopend door Z. Exc. Vice-Admiraal Doorman. Om ruim 3 uur werd de Vice-Admiraal opgewacht aan de Almelsestraat door de Weleerw. Heer Kap. J. de Jager en het dagelijks bestuur van het Katholiek Thuisfront, de heren R. Bartelink en A. Ganzeboom. De Bornse Orkestvereniging St. Stephanus, die haar medewerking verleende, ging de stoet vooraf en onder lustige tonen van de muziek trok het gezelschap naar het St. Jozefgebouw, waar enige notabelen en diverse bestuursleden al reeds aanwezig waren."

Op de oude foto's van Ru Bartelink is te zien dat het legertje notabelen bestond uit de loco-burgemeester H.A. Bos, de huisarts dokter Panhuyzen en zijn vrouw, pastoor Scholten Reimer van de St. Theresiaparochie en notaris Van der Sandt en zijn echtgenote.

De Bornse Courant vervolgt: "De belangstelling was buitengewoon groot en toen de Vice-Admiraal de auto verliet, werd er een erehaag gevormd door de

Verkenners en de Welpen. Kapelaan De Jager riep allen een hartelijk welkom toe, in het bijzonder Vice-Admiraal Doorman. Spreker dankte hem, dat hij zo welwillend was geweest om in Borne te komen voor de opening van de tentoonstelling. De loco-burgemeester H.A. Bos was aanwezig om de hoge gast dank te brengen voor zijn komst in Borne, waarbij hij

Zaterdag 21 mei 1949. De voorzitter van het NKT, vice-adm. L. Doorman, arriveert bij het St. Jozefgebouw voor de opening van de fancy fair. De erehaag bestaat uit welpen en verkenners van de Stephanus scoutinggroep. Op de achtergrond speelt de Bornse Orkestvereniging St. Stephanus. (Collectie R.J.M. Bartelink)

In de stand van het Katholiek Thuisfront zien we v.l.n.r. Tonny Nijhuis-Nijenhuis, nog jarenlang bekend als 'Tonny van het Thuisfront', Jan (Radio) Muller, de aalmoezenier kapelaan Van Benthem en de secretaris Ru Bartelink. (Collectie R.J.M. Bartelink)

tevens de wens uitsprak, dat de tentoonstelling zich in een druk bezoek mocht verheugen.

Vervolgens kreeg Vice-Admiraal Doorman het woord. In een kernachtige rede zette hij de taak van het Katholiek Thuisfront uiteen. In de eerste plaats wees hij op het voornaamste, de geestelijke verzorging die de jongens zo hoog nodig hebben. Vanzelfsprekend is het ook noodzakelijk, dat aan het lichamelijke wordt gedacht, want dit verstevigt de band. Uitvoerig schilderde hij de taak van de aalmoezenier in het leger. Hij is het die de jongens kent en telkens de helpende hand biedt, wanneer dit mogelijk is.

Nadat de Vice-Admiraal het lint had doorgesneden en de tentoonstelling officieel had geopend, werden diverse stands bezocht en thee gedronken. Meisjes in Indische klededrucht zorgden voor de bediening. De tentoonstelling zelf was fraai en met smaak ingericht. De Indische cultuur dwong ieders bewondering af, vooral de prachtige handwerken. De P.T.T. was met haar stand goed vertegenwoordigd en men kreeg een duidelijk beeld van wat deze tot stand brengt voor onze jongens. Ook het NIWIN kwam uitstekend voor de dag, evenals het hoofdbureau van het Thuisfront.

Inmiddels was er bericht binnengekomen van het Arnhemse Pijperkorps, dat zij niet in Borne kwam. Dit was wel een grote teleurstelling. Niettemin bleef het in het St. Jozefgebouw een drukte van belang en alle stands kwamen handen tekort om iedereen te helpen. Vooral de waarzegster kon de stroom van klanten bijna niet verwerken. In de Indische theetuin was het echt gezellig en de Bornse Orkestvereniging St. Stephanus zorgde voor uitstekende muziek. Ook Zondag was er weer een grote drukte. De mandoli-

neclub Marilando uit Hengelo oogstte veel succes met haar gekozen programma met fijne en beschaafde muziek. Het Katholiek Thuisfront kan met genoegen op deze dagen terugzien."

Een dilemma

Op de vroege zondagochtend, 22 mei 1949, nog vóór het begin van de tweede dag van de fancy fair, kreeg het bestuur van het Bornse Katholiek Thuisfront het droevige bericht dat één van de Bornse militairen in Indonesië was gesneuveld. Het ging om de 23-jarige sergeant Frans Timmerman, die de vorige nacht rond 1.00 uur Nederlandse tijd in Indonesië was gesneuveld in de omgeving van Jogjakarta. Het bestuur werd hierdoor geconfronteerd met een dilemma. Wat te doen? Als het droeve feit direct bekend werd gemaakt, zou de fancy fair moeten worden gesloten en dan was alle moeite voor niets geweest. Als men de familie pas de volgende dag zou informeren, kon de fancy fair doorgaan en inkomsten genereren voor het goede doel. Kennelijk was het Bornse Katholiek Thuisfront, samen met pastoor Scholten Reimer van de St. Theresiaparochie, verantwoordelijk voor het brengen van het slechte nieuws aan de familie Timmerman die vóór aan de Oude Hengeloseweg woonde.

Ru Bartelink herinnert zich nog als de dag van gisteren, dat voor het laatste werd gekozen. Dit wordt bevestigd door het bericht in de Bornse Courant van 28 mei 1949:

"Het eerste slachtoffer in Indonesië"

"Maandagavond kwam hier het bericht dat onze plaatsgenoot F. Timmerman, sergeant bij het leger

Secretaris Ru Bartelink begroet vice-admiraal L. Doorman van het Nationaal Katholiek Thuisfront namens de afdeling Borne. (Collectie R.J.M. Bartelink)

in Indonesië, als gevolg van gevechtshandelingen was overleden. Tragisch is wel dat hij juist bericht had gezonden, dat hij binnenkort naar huis toe zou komen. Het heeft niet zo mogen zijn.”, zo meldde de Bornse Courant.

Frans Timmerman is op maandag 23 mei 1949 op het ereveld Candi in Semarang begraven.

Op 28 mei werd in de St. Theresiakerk een requiemmis voor hem opgedragen. Omdat er geen stoffelijk overschot aanwezig was, werd er vooraan in de kerk een katafalk opgesteld, bestaande uit metalen beugels waarover de Nederlandse vlag was uitgespreid.

In de Bornse Courant van 4 juni 1949 werd over de afscheidsplechtigheid bericht: “Zaterdagmorgen werd in de St. Theresiakerk een plechtige Requiemmis opgedragen voor de onlangs in Indonesië gesneuveld sergeant F.A.S. Timmerman. Manschappen van het Luchtdeel betrokken de erewacht bij de katafalk. Het Katholiek Thuisfront had zorg gedragen voor de aanwezigheid van deze manschappen en van aalmoezenier Bult, die de H. Mis celebreerde. Naast de vele gelovigen waren aanwezig de locoburgemeester H.A. Bos, mevrouw M.A. Kaufman-Lutz, afgevaardigden van de firma Stork, het bestuur van de Band Nederland-Indonesië, het bestuur van het Katholiek Thuisfront, afd. Borne, en verschillende Bornse militairen.

Bij het opdragen van de H. Mis werd assistentie verleend door de geestelijk adviseur van het Katho-

liek Thuisfront, afd. Borne, kapelaan De Jager als diaken en kapelaan dr. J. Roorda als subdiaken.

Pastoor Scholten Reimer droeg aan het zijaltaar een H. Mis op voor de zielenrust van de overledene. De soldaten stonden gedurende de H. Mis stram in de houding en werd enkele keren het geweer gepresenteerd. Het kerkkoor zong onder leiding van de heer Mulder het Paradisum, waarna de directeur nog het Wilhelmus speelde.”

Behalve Frans Timmerman zijn er geen Bornse soldaten in Indonesië gesneuveld. Hij maakte deel uit van het 5e Bataljon van het 5e Regiment Infanterie (5-5 RI) dat werd ingezet in Midden-Java in de

omgeving van Semarang en Jogjakarta.

Wordt vervolgd...

In een volgend artikel wordt nader ingegaan op de lotgevallen van het bataljon 5-5 RI en de omstandigheden waaronder Frans Timmerman samen met acht kameraden om het leven kwam op de vroege ochtend van zondag 22 mei 1949.

Oproep aan de lezers!

Dit verhaal heeft vooral betrekking op de activiteiten van het Nationaal Katholiek Thuisfront in Borne voor de militairen uit eigen ‘zuil’. Dit doet natuurlijk niets af aan het feit dat ook andere (kerkelijke) organisaties in Borne zich hebben ingespannen voor de contacten met ‘hun jongens over zee’. Misschien hebt u hier nog herinneringen aan? Kijk ook eens in uw oude fotoalbums. De redactie is benieuwd naar uw verhalen!

Bronnen

- De heer R.J.M. Bartelink te Hengelo - gesprekken en fotomateriaal.
- Bornsche Courant, Gemeentearchief Borne (Anja Tanke).
- Katholiek Documentatie Centrum, Nijmegen. Toegang nr. 839, archief Nationaal Katholiek Thuisfront.
- Horst, Han van der - *Een bijzonder land - Het grote verhaal van de vaderlandse geschiedenis*, Amsterdam (2008).

Veel activiteiten in het Bussemakerhuis

Liesbeth Hassink

Nu ik dit schrijf is het nog steeds winterkoud maar onder de wegs meltende sneeuw komen de 'Blue Bells' voorzichtig te voorschijn en is het een kwestie van slechte enkele weken dat deze volop zullen bloeien net als de bloesem in de boomgaard en deze verandert in oogstrelend plaatje! Nu de dagen lengen en de temperatuur stijgt, neemt ook het bezoekersaantal van het museum weer toe.

De afgelopen maanden is er echter veel gebeurd in het museum. In de eerste plaats geeft de winterperiode tijd voor een grote jaarlijkse schoonmaak. Objecten worden voorzichtig afgestoft en geïnspecteerd op eventuele beschadigingen. De registratie van onze collectie blijft een doorlopend proces. Hierbij worden alle objecten beschreven, genummerd, gefotografeerd en in de computer verwerkt. Momenteel wordt een collectie aardewerk en porselein uit de nalatenschap van Ir. D. Hulshoff ingebracht. Deze zeer fraaie stukken hebben wij mogen ontvangen van het Groninger Museum.

Ook hebben we veel schoolklassen(groep 7/8) uit het basisonderwijs ontvangen voor ons project over textiel. De vrolijke jonge stemmen maken dat het museum nog meer tot leven komt tijdens dergelijke bezoeken.

Vanaf half april zal de klopjeskamer aan de Koppelsbrink zijn ingericht. Geïnteresseerden kunnen dan een blik werpen op de woon- en leefwijze van een klopje rond het einde van de 19e eeuw. De activiteiten -en tentoonstellingscommissie is uitgebreid met een aantal enthousiaste vrijwilligers. In de onderstaande agenda ziet u de vruchten van hun inzet.

Agenda:

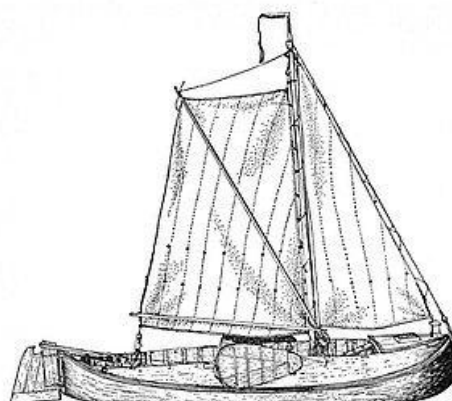
- 4 april **Aanhaken bij het Breicafé**, 10.00 – 12.00 uur
- 9 april **Historische leeskring** De eerste kennismakingsbijeenkomst is dinsdagmiddag 9 april 14.00 uur. Bedoeling is om deze middag gemeenschappelijk een leesplan op te zetten. Er is een gespreksleidster aanwezig om de middag te sturen.
- 22 april **Borne op z'n Best**. Vanaf ca. 13.00 uur In de tuin treedt het Borns senioren ensemble op en serveren we koffie met appeltaart.
- 27 april **Van de hoed en de rand**, lezing /presentatie
Is een hoed dragen een statement? is het elegant, flamboyant of arrogant? Deze middag verzorgd door Hillegonda Hoogvliet, hoedenmaakster uit De Wilgen geeft antwoord op deze vragen. Hillegonda heeft het vak geleerd van de hoedenmaker van de koningin en kan kleurrijk en gepassioneerd vertellen over hoeden. Aanmelden noodzakelijk.
- 2 mei **Aanhaken bij het Breicafé**, 10.00 – 12.00 uur
- 7 t/m 12 mei **Week van het weven** (m.u.v. Hemelvaartsdag)
- 6 juni **Aanhaken bij het Breicafé**, 10.00 – 12.00 uur
- Juni – sept **Kleurrijk GLAS**, expositie
Deze fraaie expositie met een keuze uit de glasobjecten van Ger ter Braak wordt in nauwe samenwerking met hem ingericht.
- Juli **Aquarelleren in de tuin van museum Bussemakerhuis**
Begin juli organiseert het museum in samenwerking met Wilma van der Veen tweemaal over een tweedaagse workshop aquarel schilderen. Zowel beginners als gevorderden zijn welkom.

Meer informatie en prijzen vindt u op www.bussemakerhuis.nl

Wilt u vaker op de hoogte zijn van de actuele zaken rond het Bussemakerhuis? Volg ons op twitter en facebook.

Oproep:

Het museum zoekt een vrijwilliger die plezier heeft aan het bouwen van een miniatuur zomp. Bouwtekeningen op schaal zijn aanwezig. Heeft u interesse, neem dan contact op met het museum.

Van vreemd tot eigen: de Spanjaards in Borne 1800 - 1950

Marianka van Lunteren - Spanjaard

Enige tijd geleden verzorgde Marianka van Lunteren - Spanjaard een lezing voor onze vereniging. Een zeer interessante lezing, die we daarom graag afdrucken in ons blad.

Toen Salomon Jacob Spanjaard in Borne aankwam, zo rond 1800 behoorden hij en zijn toekomstige vrouw Sara David tot de kleine groep joden in Borne. Zij woonden in het Bornse veld, spraken Jiddisch, sappelden voor de kost en in hun levenswijze en stonden zij vrij ver af van de rest van de bevolking van Borne. Wij zouden tegenwoordig zeggen: zij waren nog niet geïntegreerd.

Kijken we naar de situatie nu –niet alleen van de Spanjaards, maar van de hele joodse bevolking van Nederland- dan kunnen we wel stellen dat die situatie is veranderd. Joden in Nederland zijn binnen de Nederlandse samenleving een zeer sterk geïntegreerde groep, die op alle maatschappelijke terreinen actief is.

Hoe dit proces zich heeft voltrokken, wil ik aan de hand van de geschiedenis van de familie Spanjaard, afkomstig uit Borne, als voorbeeld gebruiken van succesvolle integratie. Vanzelfsprekend zal ook opstelling van de niet-joodse omgeving een rol gespeeld hebben in dit integratieproces. Ik kijk hierbij echter naar één kant van de medaille: alleen de Spanjaards komen hier ter sprake: hoe er in Borne over de familie Spanjaard werd gedacht en men aankeek tegen joden in het algemeen komt hier niet aan de orde.

Vanaf 1800 tot halverwege de 20e eeuw -zo'n anderhalve eeuw dus- hebben Spanjaards in Borne gewoond. Het begon met de stamvader van de familie, Salomon Jacob, en zijn vrouw Sara David van Gelder. Hij voegde zich bij zijn komst in Borne bij de joodse gemeenschap van het dorp, die hier al langer aanwezig was. Met de jaren groeide de familie Spanjaard: Salomon en Sara kregen 15 kinderen waarvan er 9 volwassen werden. Ook de rest van de joodse gemeenschap nam in aantal toe, zodat halverwege de 19^e eeuw gesproken kon worden van een bloeiende Joodse gemeenschap. Het was een joodse gemeente zoals er vele waren in de provincie: vrij klein, niet al te bemiddeld en stevig in de leer.

In dit artikel wil ik onderzoeken op welke manier en in welk tempo de leden van de familie Spanjaard zich hebben aangepast aan de Nederlandse samenleving en zich in verschillende opzichten onafhankelijk zijn gaan opstellen van de joodse gebruiken en de joodse gemeenschap. Ik gebruik hiervoor het begrip integratie.

Als criteria voor de integratie wil ik kijken naar taal, beroepsuitoefening, huwelijkskeuze, naamgeving, lidmaatschap van organisaties en het loslaten van joodse gewoonten en gebruiken.

Dezelfde rechten voor iedereen

In de *Gelijkstaat der Joden* van 1796 werden aan de joden in Nederland dezelfde rechten toegekend als aan alle andere inwoners van dit land. Niet iedereen was het hiermee eens geweest: een deel van de afgevaardigden in de Nationale Vergadering voelde er niets voor om joden gelijke rechten te geven en ook een deel van de leiders van de joodse gemeenten was hiervan geen voorstander. Gelijke rechten leiden tot gemengde huwelijken en daarmee tot geloofsafval, was hun redenering. De greep van de rabbijnen op hun gemeente zou verzwakken, vreesde men. En –hoe men hierover ook denkt– zij hebben hierin wel gelijk gekregen.

De eerste decennia na de gelijkstaat liep het echter allemaal zo'n vaart nog niet. In de 19^e eeuw waren er in het dorp joodse slagers die kosjer vlees verkochten, er werd geslacht volgens de regels van het kasjroet, de joodse spijswetten. Leden van de joodse gemeente konden het zich op religieuze, maar ook op sociale gronden niet permitteren niet-kosjer vlees te kopen, als zij dat al gewild zouden hebben.

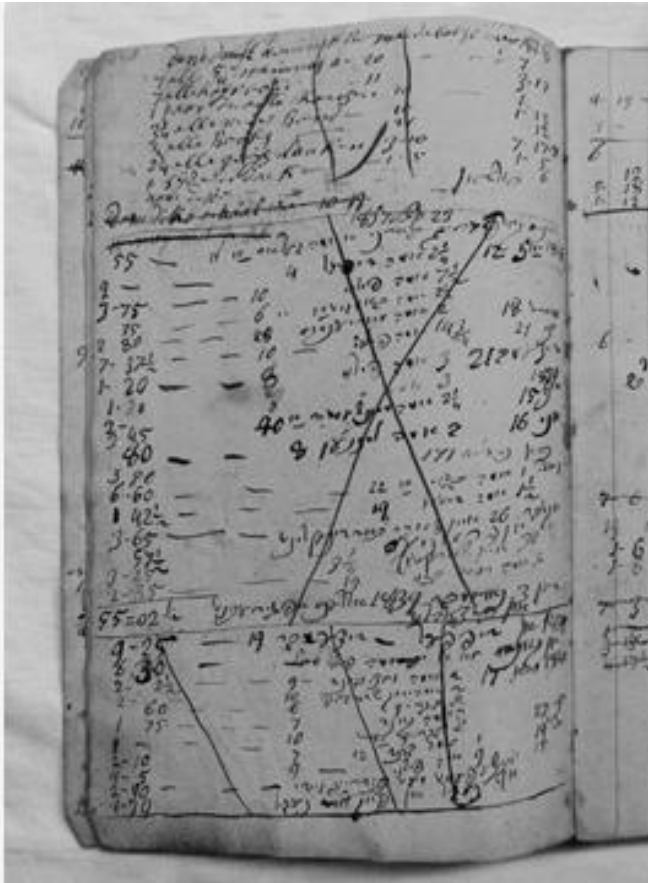
Dat iemand uit de joodse gemeenschap zou trouwen met iemand van daarbuiten was ondenkbaar, temeer omdat in die tijd ouders van jonge mensen de keuze van een huwelijkspartner nog stevig in de greep hadden.

In 1798 waren de gilden opgeheven, waardoor de beroepsuitoefening door joden sterk beperkt was geweest. Toch bleven joden gedurende het grootste deel van de 19^e eeuw nog werkzaam in beroepen die traditioneel door joden werden uitgeoefend: allerlei vormen van handelsactiviteiten en slagerij. Dit beroeps patroon, dat onder joden overheersend was, zette zich nog lange tijd voort, ook na de opheffing van de gilden. In het algemeen traden zoons in het voetspoor van hun vader en joden vormden daarop geen uitzondering.

In de 19^e eeuw woonden de joden in de grotere steden in hoge mate binnen een beperkt gebied. Dit was in Borne, dat niet zo groot was, niet aan de orde. Ook het lidmaatschap van niet-joodse verenigingen voor sport of belangenbehartiging als arbeidersbeweging of middenstandorganisaties was in steden als Amsterdam of Den Haag een andere kwestie dan in het zoveel kleinere Borne. Hier in Borne waren niet genoeg joden om een specifiek joods verenigingsleven op te bouwen.

Taal

Om de joden tot Nederlandse staatsburgers te maken, was beheersing van het Nederlands een eerste vereiste. In de 18^e en het begin van de 19^e

Pagina uit het kasboek van Salomon Jacob Spanjaard, nog grotendeels geschreven in het Jiddisj

eeuw was Jiddisj de lingua franca van de Asjkenazische joden in Nederland. Vanaf hun komst naar Nederland waren de meeste joden hier oorspronkelijk afkomstig uit het oosten, uit Duitsland en Polen. Nederlands of het lokale dialect werd wel door velen gesproken in het beroepsverkeer waarin men verkeerde met Nederlandstaligen, maar in eigen kring was Jiddisj veelal de voertaal. Om de aanpassing van de joden aan de Nederlandse samenleving te bevorderen en te versnellen ging de Nederlandse regering vanaf 1815 het gebruik van het Jiddisj in het onderwijs zoveel mogelijk tegen. Zeker hier in de provincie, de mediene, waar de joden in kleine gemeenschappen leefden, werd het Nederlands, eerder dan in de grote steden, de algemene omgangstaal. Waar Salomon Jacob een brief aan zijn vrouw nog in het Jiddisj schreef,

gebruikten zijn zoons voor de onderlinge contacten het Nederlands. We zien ook dat Salomon zijn administratie bijhield in het Jiddisj, en zijn zoon Jacob daarvoor al het Nederlands gebruikte.

Beroepen

Op het terrein van de beroepsuitoefening verliep de aanpassing van de opeenvolgende generaties van de familie Spanjaard in een hoog tempo. Salomon zelf was bij zijn komst in Borne marskramer (koopman) en later fabriqueur. We beschouwen hem als generatie 1.

In generatie 2 dreven zijn zoons Jacob en Levie samen 'de zaak', eerst als fabriqueurs, evenals hun vader, later als textielabrikanten. Broer Benjamin was vertrokken naar Hoogeveen en had daar een eigen zaak opgebouwd, broer Nathan zette de winkel van zijn moeder Sara voort. De vijfde zoon David noemde zich weliswaar graanhandelaar, maar was dat niet en de jongste, Abraham werd juwelier, net als zijn schoonvader Citroen. Ook de schoonzons waren in de handel: de echtgenoot van Dientje (voluit: Berendina) trouwde met haar achterneef Salomon Zwartz uit Oldenzaal, die evenals zijn schoonfamilie werkzaam was in de textielbranche. Dientje dreef zelf overigens een eigen winkel, voordat zij na de dood van haar echtgenoot zijn zaken voortzette. Mozes Cohen, de man van Doortje (officieel Dorothea) had een stoffenhandel in Elburg en Roelof Citroen, man van Lena, was juwelier in Amsterdam. Van deze negen mannen was 90% werkzaam in de handelssector, de enige die dat niet was, had geen beroep. In joodse kring was het in die jaren heel gebruikelijk dat de echtgenotes een eigen winkel hadden.

Dan kijken we nu naar de beroepen in de derde generatie, de zoons en de schoonzons van de kinderen van Salomon en Sara (alleen van de kinderen die volwassen werden). In generatie 3 werkte (ruwweg de tweede helft van de 19^e eeuw) 51 van de 73 kleinkinderen van Salomon en Sara in de handel, 18 hadden een ander beroep, zoals bakker, administrateur, fabrikant van brandblusapparaten, advocaat, slager, procuratiehouder, journalist, arts, levensverzekeringsagent, diamantslijper, kleermaker of huishoudster. Vier van hen hadden geen beroep.

Uitgeoefende beroepen klein- en achterkleinkinderen van Salomon en Sara								
	aantal		traditioneel		niet-traditioneel		geen	
generatie 3: kleinkinderen	73	100%	53	72%	17	23%	3	4%
generatie 4: achterkleinkinderen	184	100%	109	59%	66	36%	9	5%

Zo werkte toen nog 73% in de handel. Een slager had wel een traditioneel joods beroep, het beroep van diamantbewerker was een 'joods' beroep omdat dit beroep aan het eind van de 19^e eeuw voornamelijk door joden werkt uitgeoefend, maar degenen die als werknemers in een administratieve functie of als journalist werkzaam zijn doen echt een nieuwe stap buiten het traditionele joodse beroepenpatroon.

In generatie 4, (eind 19^e/begin 20^e eeuw) werkten van de 184 achterkleinkinderen van Salomon en Sara 58% in de handel en 63 (34%) in verschillende andere beroepen. Het percentage nazaten dat in de handel werkte, liep in twee generaties terug van 90% in generatie 2 naar 73% in generatie 3 tot 58% in generatie 4. Een snelle teruggang, waarvan we weten dat deze zich in de volgende generaties na 1900 versterkt heeft voortgezet.

Door de grotere verscheidenheid aan beroepen die Nederlandse joden gingen uitoefenen, is ook steeds minder sprake van een 'typisch joods' beroep. Hiermee verdween ook de voornamelijk joodse omgeving in het beroepsleven, zoals in de tijd van de oude Salomon, wiens klantenkring ook voor een zeer groot deel uit joden bestond. Opvallend is ook dat onder de afstammelingen van Salomon en Sara nauwelijks handarbeiders voorkwamen. Wel een enkele ambachtsman als een slager of een bakker en wel diamantbewerkers. Maar het diamantvak valt daarentegen wel weer als een typisch joods beroep aan te merken.

Huwelijk

Een volgend gegeven waaraan we de aanpassing aan de Nederlandse samenleving kunnen afmeten, is de mate waarin joden een huwelijk sloten met een niet-joodse partner. Voor de ouders was het veelal van groot belang dat hun kinderen een joods huwelijk sloten. Mede om dit te bevorderen was de joods-Bornse vriendenkring opgericht, die feesten en partijen organiseerde waardoor jonge mensen elkaar konden ontmoeten, met het doel huwelijken binnen joodse kring te bevorderen.

Op een enkele uitzondering na trouwden de kinderen en de kleinkinderen van Salomon en Sara met een joodse partner. Als we een generatie verder kijken, dus naar generatie 4, de achterkleinkinderen van Salomon en Sara, komt het 'gemengde huwelijk' al veel vaker voor. Waar de aanpassing aan een niet-typisch joods beroepenpatroon al zichtbaar werd in generatie 3, is het 'gemengde huwelijk' een verschijnsel dat zich op grotere schaal voordoet vanaf generatie 4. Het neemt in de daaropvolgende generaties steeds meer toe.

Ook het geven van een typisch joodse voorname wordt steeds minder gebruikelijk. Aan de

Huwelijken klein- en achterkleinkinderen Salomon en Sara					
	totaal huwelijken	joodse partner		niet-joodse partner	
generatie 3 kleinkinderen	71	62	87%	9	13%
generatie 4 achterkleinkinderen	160	113	70%	47	30%

gewoonte om als tweede naam steeds de naam van de vader te geven, een restant uit de tijd dat joden veelal hun patroniem gebruikten, hielden Salomon en Sara zich nog, maar al in de volgende generatie raakte dit in onbruik, behalve bij de twee oudste kinderen van Jacob en Dientje (Zwartz), en bij Lena Citroen-Spanjaard.

Organisaties

Als eerste moet natuurlijk aan de orde komen de familievereniging Berith Salom, opgericht in 1861. Tegen het einde van de 19^e eeuw was er veel gedoe over wie recht hadden op het lidmaatschap: alleen afstammelingen die met een eveneens joodse partner waren getrouwd en hun nakomelingen of ook de andere nazaten, die óf getrouwd waren met een niet-joodse partner óf die uit een dergelijke verbintenis waren geboren. Het feit dat dit onderwerp aan de orde kwam, hangt natuurlijk sterk samen met wat ik hiervoor al noemde: de toename van huwelijken met een niet-joodse partner. Al werd de kwestie niet opgelost in die zin dat alle afstammelingen van Salomon en Sara van harte welkom werden, het feit dat dit punt steeds op de agenda bleef staan, geeft wel aan hoezeer dit speelde. Gelukkig, mag ik

Het beste adres voor
beslist eerste kwaliteit
Rund-, Kalfs- en Varkensvleesch
is bij
M. SPANJAARD,
Grootestraat, Borne
Wiltgij een lekkere boterham?
beleg ze dan met mijne fijne Vleeschwaren en Worstsoorten, als:
Gerookte Ham, Rookvleesch, Boterhamworst,
Leverworst, Bloedworst, Ontbijtspek enz. enz.
Alles machinaal gesneden.
Beleefd nodig ik u tot een bezoek aan mijnen nieuwen winkel uit.

Advertentie uit de Bornsche Courant waarin Meijer Spanjaard zijn waren aanprijst

hieraan toevoegen, is eind jaren '60 van de vorige eeuw besloten dat Berith Salom een vereniging is voor álle afstammelingen van Salomon en Sara.

Ook is het interessant dat al vanaf generatie 3 vele mannelijke Spanjaardnazaten zich aansloten bij de vrijmetselarij. Er bestond kennelijk behoefte om ook buiten de joodse kring sociale contacten te onderhouden en filosofische gesprekken te voeren die niet uitgingen van uitsluitend het jodendom, maar van de gelijkwaardigheid van alle religies. De meeste Spanjaards, die in eerste instantie nog in Twente woonden, werden lid in Deventer of Zutphen. Hierin stonden zij overigens niet alleen, ook leden van andere joodse textielfamilies waren daar lid. Ook buiten Twente deed zich trouwens ditzelfde verschijnsel voor. Als eerste Spanjaard was Izak, de oudste zoon van Jacob, lid van de loge in Deventer. Ook later, na de oprichting van de loge Tubantia in Hengelo, bevonden zich onder de leden joodse Twentenaren, waaronder ook Spanjaard-nazaten.

Feestdiner ter gelegenheid van het 60 jarig bestaan van de fabriek in 1924. De tafel is uitbundig gedekt

Eten

De joodse spijswetten bepalen voor degenen die zich daaraan houden in hoge mate de sociale contacten met de niet-joodse wereld. Een maaltijd waar de regels van het kasjroet (de spijswetten) niet worden gehandhaafd, is niet toegestaan. In een dorp als Borne zal iedereen geweten hebben of een joods gezin kosjer vlees kocht of niet, want er waren in Borne slagers die kosjer vlees verkochten dat dus ritueel, onder rabbinaal toezicht, geslacht was. We kunnen er van uitgaan, dat in de gezinnen van Salomon, Jacob, Levie en Nathan Spanjaard de spijswetten werden geëerbiedigd.

Maar wat deden hun kinderen? En later, hun kleinkinderen? In mijn eigen familie gaat het verhaal dat onze overgrootvader Izak zo streng in de leer was

dat zijn zoons geen zin hadden om zich te houden aan spijswetten, sjabbat, of andere zaken. Eén van deze zoons was Jacob, de God van Borne, van wie algemeen bekend was dat hij op zaterdag altijd in de fabriek te vinden was en niet in de synagoge. De slager Meijer Spanjaard, een zoon van Nathan, adverteerde in 1910 met heerlijke ham, bloedworst en ontbijtspek (allemaal niet kosjer!).

Ter gelegenheid van verloving, huwelijk, of een zilveren of gouden bruiloft werden vaak grote feesten en diners gegeven. De 'feestweek' ter gelegenheid van de gouden bruiloft van Salomon en Sara is daarvan een goed voorbeeld.

Aan wat er bij deze gelegenheden ter tafel kwam, kunnen we ook zien in welke mate men zich hield aan de joodse tradities. Helaas beschikken we niet over de menu's van alle diners die toen werden gegeven, maar we kunnen er zeker van uit gaan dat Salomon en Sara hun gasten uitsluitend kosjer eten hebben voorgezet.

Nemen we als voorbeeld twee diners die werden gegeven ter gelegenheid van het huwelijk van Isaac (Cobus) Spanjaard en Juliette Polak, in 1903. Op 5 april was er een groot diner waarbij langoesten ter tafel kwamen. Vier dagen later, op het huwelijksdiner zelf, startte men met oesters en werden weer langoesten geserveerd.

Op de zilveren bruiloft van dit echtpaar in 1928 stond ook Straatsburgse ham op tafel. Ook bij het huwelijk in 1904, van mijn eigen grootouders, Siegfried Spanjaard en Margarete Herz, ontbrak de kreeft niet. In beide gevallen betrof het een joodse bruiloft, die ook werd ingezegend in de synagoge, waar de hele – joodse – familie bij aanwezig was. Kennelijk was het handhaven van de spijswetten voor deze Spanjaarden toen geen issue.

Zo te zien hechtten ook andere joodse Bornenaren steeds minder belang aan deze religieuze traditie, want in de jaren na de Eerste Wereldoorlog werd het voor de kosjere slagers in het dorp steeds moeilijker om te leven van de verkoop van kosjer vlees. Vanaf de jaren '30 van de vorige eeuw was er in Borne geen kosjerslager meer.

Op al deze wijzen is duidelijk dat de integratie van de nazaten van Salomon en Sara met elke volgende generatie voortschreed. In vier generaties, in zeg maar 100 jaar, waren de kindskinderen van de joden van het Bornse Veld geworden tot joden die Nederlands spraken, hun eigen beroep kozen, trouwden met wie ze wilden, aten waar ze zin in hadden en die toch hun identiteit niet hadden verloren.

Oet de oale deus De Christelijke school op “de Bleek”

Henk ten Thije

*“Fotos fotos het bint papiern dingn
mer elkn foto hef veur alleman aait ne herinnering.”
(Oet n leedje van Jan Kleinman.)*

Dit moal n stukske oawer de Christelijke school op “de Bleek”. “De Bleek” is a joarn n begrip in oons Boorn, mer dat is nig aaltied zo wes. Het heetn door vrogger gewoon Anslagweg. Mer toen ze in 1903 de Hofstroat deur hadn trökn ontstun door n plein en dat hebt ze “De Bleek” neumt. De school, woar aw t aower hebt, was vanof n bouw in 1900, ne oopnbare school zoas alle schooln in dee tied. Pas in 1922, noa de geliekschakeling van t oopnbaar en t bizunder onderwies, wödn t ne Christelijke school.

In miene herinnering was t un stoatig gebouw met nen veurnaamn veurgevel en met hoge veansters. Doar was oawer noadach want dan koj aj in de klas zattn nich oet t raam kiekn. Joa dat koj wa, mer dan zach iej alleen mer blauwe of grieze loch al noar gelang t weer was. Dr was völ ruimte um t gebouw hen. An de beide ziedkaantn en an de achterkaant warn grote spölplaatsn. An de kaant van de Hofstroat, woar vrogger n burgemeister wonn, was de spölplaats veur de wichter en an de aandere kaant van “van Wezel” (noe de Eetkamer) was de spölplaats van de jongs. Doar wödn alleen mer voetbalt. Keerl wat gung tr mangs van. Dr loopt vandaag an n dag keurige heern in Boorn roond dee nog spoorn van dat greend in de knees hebt zittn. Ze könt t oe nog anwiezn.

Op de grote spölplaats, woar links de wc's van de wichter wann, an dee kaant hung ook de schoolbel en rechts de jongs wc's, doar spöln de jongs en wichter deur meka. An t eand van de spölplaats was ne hoge plaankn glient (schutting) en door achter bevunn zich de Boornse Gemeentebediern. Dee bint noe an n Bieffel.

An de achterkaant van “van Wezel” was de greans nen smerigen teersloot. As oe door nen bal in terech kwam dan haj t schoap an t drietn. Door wier achter was n stuk grösgroond en t fabriek van “van Heek”. An de aandere kaant was n onmeundig groot ofdak woar aj de fiets, aj dr een haddn, neer konn zettn en woar, in n heel ver heukske, ok wal is stiekum n sigaretje wödn anstökkn. En door koj dan mangs onmeundig slech van wean.

‘s Morns um kwart veur neegn wödn de schoolbel luudt en stelln zich alle klassn netjes op in de rieg en gungn dan op n teekn van de hoofdmeester één veur één noar binn'n, te beginn'n bij klas 1. Um kwart veur elf was t spölkerteer en dan koj de juffrouwn en de meesters hen en weer zeen paradeern van de school tot an de glient van de gemeentebediern en weerum. Dat was de broodneudige beweging van t onderwiesend personeel, mer achterof was dat ok um de spöllnde keender in de gaatn te hooln, mer dat haddn wiej toen nog nig deur.

Um kwart veur twaalf was t doan en kon t op hoes an um te etn en aj dat op hadn, wier zo rap mögeliijk

noar school want dan koj nog efkes spöln of voetballn veurdat um half twee de bel gung en de rieg wier één veur één de school in gungn. Um half veer gung de bel en koj op t hoes an, dan zat n schooldag dr op.

In de latere joarn haj één keer in de wek gimmestiek en dan gung t netjes in de rieg loopnd nor 't gimmestieklekaal bij de Ambachtschool an n Anslagsweg. In plaats van gimmestiek gungn de jongs van de hogere klassn mangs met n meester noar de Weerselosestroat “achter de hoge brug” woar BCSV toen zien voetbalveald har en doar wödn dan teegn n bal antrapt. Bij dee wedstriedn was t gewoonte dat de jongs dee in t gelukkige bezit wadn van twee echte voetbalschoon, an de jongs dee dat nig hadn, eenn schoon oetleendn. Dus as n eigenaar met links trapn, dan gaf hee zienn rechtsn schoon an zien moet den met rechts trapn. Oawer solidariteit en eerliijk deeln sprökn

De leerkrachtn dee ik mie herinner wadn: Juffrouw Wolters (knakworst) – juffrouw Faber – juffrouw Streefkerk – meester Slabbekoorn – meester de Graaf – meester Wessels – meester de Zwaan – meester Veerman – meester Van Schooten en meester Van de Wijk, en as dr een zEEK was, kwam meester Mater nog mangs opdraamn.

En noe noar t plaatje van de jongs van de 3e klas oet 1947. Dat was nog mer twee joar noa n oorlog. Of t dooran lig wee k nig, mer van dee eerste schooljoarn bint weinig herinneringn achterbleemn. Wa k nog wa weet is daw in de oorlogsjoarn mosn oefn um, bije luchtalarm, onder de baankn te kroepn. Wiej beseffn de ernst van n toostaand absoluut nig. Wiej haddn onmeundig völ plezeer onder de baankn. Want zeg noe zelm in school heurn iej in de baank te zittn en nig dr onder. Noe snap ik pas woorum de meester zo hellig keek.

Toen n oorlog veurbij was zattn de Canadeesn nog in de gebouwn van de gemeentebediern achter den hooltn glient. Aj dan op de spölplaats nen langn anlöp namn, dan koj, aj good sprungn, n boamsten raand griepn, oe optrekkn en dr oawerhen kiekn. En dan zag iej de soldoatn dee oons hadn bevriejd. Dat was onmeundig spannd.

Op nen dag döw dat wier en toen kreegn wiej met n man of wat zomeer ieders nen grootn plak hagelwitte stoete met dikn sjem dr op. Ak dr an deank, dan preuw ik t nog. Wat was dat gloepns lekker! Dat bint zon betje de herinneringn an miene eerste schooljoarn in en vlak noa n oorlog. Miene herinneringn bint van latere joarn van met name de zesde klas van meester van de Wijk. Zien strakke regiem. Ziene mezieklessen. Do-Re-Mi-Fa-Sol. Meerstemmig zingn. Machtig mooi. En ziene onwies mooie wieze van verhaaln vertelln op zoaterdagmonn noa t spölkerteer.

Elke wekke mosn wiej in hoes n psalm of n gezang oet n kop leern en dat s moandags um de buurt opzeggn. Door kreej dan n ciever veur op t rappot. Meestieds begun de meester veuran in t alfabet en as dan oen n naam begun met nen T dan haj geluk want aj dan an de buurt wadn dan kenn ie t wa, zo vaak haj t heard. Mer o wee as de meester n keer bie de Z begun en iej haddn t, zoas gewoonlijk, nig zo good leert, dan was t nig bes.

In de klassn stunn hoge zwatte kachels en dee wödn stokkert met kooks. 's Weenters dan namn wiej wal is stiekem n betje snee met van boetn en aj dat dan op n kachel gooin dan sissn t. Net as in dat leedje van Willem Wilmink "De Oale school". As n

kachel te heet wödn dan zettn de meester dr van dee hoge zwatte schearmn umhen.

Op t petretje oet 1947 zeej achter de jongs nog nn tip van t ofdak woar de fietsn wödn neerzat. Doornöast nog een stukske muur van de "meisjes WCs" en door tusken duur kiek in de wiede de Nije Kearkstroat in.

Dr is wat vrömds an den foto, want dr staot allenig mer jongs op terwiel wiej toch op ne "gemengde school" zatn. Woorum zind de schöapkes van de böskes scheiden?? Wee t weet mag t zeggn. Ik weet t nig.

De Christelijke school op "De Bleek" is veur mennig Boorns wich of jong de startplaats wes op weg noar volwassenheid. Doar bint, net as op aandere schooln, kammeroadschappn ontstoan dee tot op n dag van vandaag nog bestoat en dat is merakels mooi.

De school op de Bleek is ofbrökn in 1988 en hef plaats maakt veur n luuks apattemeantencomplex.

Daank an:

Arend Wisman

At van Schooten

"Kiek toch 's", (beeldkroniek van Boorn)

De jongs van de 3^e klas van "de Bleekschool". (juli 1947), v.l.n.r.:

Veurste rieg: Jaap Oost, Johannes Ballast, Loetje Hendriks, Marinus Mateboer, Harrie Smit.

Tweede rieg: Jan van 't Ende, Henk ten Thije, Addie Oost, Sieger Posthuma, Willy Dragt, Zwier Naber, Wim Postma, Jan Veluwenkamp, Teun Schokker.

Achterste rieg: Egbert Post, Jan Slaghekke, Henkie Bootsma.

In memoriam Jan Kleinman

Het bestuur

Op 86 jarige leeftijd op 10 Januari 2013, overleed Jan Kleinman, een sociaal en cultureel bewogen man, die door de jaren heen hier in Borne zijn sporen heeft nagelaten. Naast zijn baan bij de PTT, waar hij zich opwerkte tot adjunct-directeur, hield hij zich in zijn vrije tijd bezig met het maken van dialectgedichten. Daarnaast was hij in de jaren '70 en beginjaren '80 voorzitter van de Bornse handbalvereniging Borhave. Samen met zijn maatje Gerrit van Munster vormde hij ook vele jaren het duo *De Eigenheimers*, dat met humorvolle liedjes en schetsjes optrad in Borne en in de regio. Voor de 'Boornse Noabers' schreef Jan teksten, waarbij hij ook zelf op de bühne stond, o.a. in de schets Thomasvaer en Pieternel samen met Nel Rientjes - Knoef.

Spanjaard

De grootvader van Jan Kleinman kwam met zijn vrouw en dertien kinderen uit de Drentse veenkolonien om hier in Borne in de textiel fabriek van Spanjaard te gaan werken voor een beter bestaan. In enkele van Jan's gedichten over Spanjaard komt het harde leven in die tijd frappant naar voren, zoals in *Febrieksvolk* en *De fluit van Spanjaard*. Op de hoek van de Parallelweg / Stationsstraat staat het monument 'Werkers Spanjaard' van Hans Kuyper. De realisering daarvan is mede te danken aan Jan Kleinman. De initiatiefnemers vonden dat alle arbeiders van Spanjaard een blijvende herinnering verdienen.

'Streuizaand'

Jan Kleinman was bijna zijn hele leven bezig met het maken van gedichten in het Twents, of beter gezegd: *Op zien Boorns*, in een vorm zoals die vroeger hier werd gebruikt. Uit een aantal van zijn gedichten komen parallellen tevoorschijn met Jan's leven en zijn persoon, zoals *In 't oale huuske oawer 't spoor*, waar hij ondanks de beperkte levensomstandigheden van toen, samen met zijn naasten zich toch wist te vermaken: *'Joa, in dat huuske, makluk zat, hew onmeunig wil 'ehad'*.

Maar vooral de strekking van het gedicht: *Dat har van mie nich hoven*, dat overkwam ook Jan, min of meer, in zijn laatste levensfase, toen hij te kampen kreeg met de ziekte van Parkinson.

Gelukkig heeft Jan nog in redelijke gezondheid kunnen genieten van de presentatie van zijn gedichtenbundel *Streuizaand*, die wij als heemkundevereniging, waar Jan jarenlang lid van was, samen met de 'Boornse Noabers' in oktober 2011 mochten uitgeven. Een aantal van deze gedichten sierde al eerder, vanaf het allereerste begin in 1991, regelmatig ons blad *Boorn & Boerschop*. Daarvoor én voor zijn nalatenschap in de vorm van zijn aansprekende gedichten zijn we Jan zeer erkentelijk. Het spreekt dan ook bijna vanzelf, mede als eerbetoon aan Jan, dat het in oktober 2012 verschenen Bornse bijnamenboek, 'De Melbuuln van Nazareth' opent met één van zijn gedichten: het *Boorns biejaam'nleedje*. Het kan dan ook niet anders dan dat we in deze *Boorn & Boerschop* een gedicht van Jan plaatsen. Op de achtergrond zijn de woningen van 'de blauwe lap' *de huuskes oawer 't spoor*, zichtbaar.

Jan Kleinman met zijn gedichtenbundel 'Streuizaand'

Alles kump zoas het kump

(Jan Kleinman)

*Wat blif der oawer van oonze dreumen?
Van wa'w verwacht hebt, hoo of wat,
van alles wa'w vuur hebt steld,
alle verwachtingen dee'w hebt 'ehad.*

*Mer alles kump toch zoas 't kump.
Ie hebt het zölm nich oet 'ezoch.
Met al zien veurs en al zien tegens
't is altied aans, dan da'j hebt verwacht.*

*Veural a'j jong bint, he'j illusies.
Ie stelt oe vaak van alles veur.
Hoo of het mut en hoo'j 't wilt hebben,
van moaneschien en rozengeur.*

*De jonge man dreumt van zien leefste,
de zakenman van zien succes,
de oale leu dreumt van de keender,
dat ze geluk in 't leaven hebt.*

*Ie dreumt van vrede in de wereld.
Geliek van welvaart en van macht.
Dat 't good mag goan met alle meenske,
biej tegenslag en nood van kracht.*

*Mer alles kump, zoas het kump.
Dat he'j mees zölm nich in de hand.
Het geluk zoch oe mees weinig op,
dat mu'j zölm zeuken met verstaand.*

Borne's eerste burgemeester en notaris Willem Christiaan Lantman -2- Naar Amerika

Anja Tanke en Jeroen Kuhlmann

In het eerste deel over Willem Christiaan Lantman is uitgebreid besproken op welke wijze Lantman zijn geld verdient. In dit deel gaan we in op het vertrek naar Amerika. Vragen die we graag willen beantwoorden: wat is de reden van de emigratie en hoe gaat het met de familie in Amerika. In dit tweede deel proberen we hier een antwoord op te geven.

De hamvraag

We schetsen eerst een beeld van de situatie waarin het gezin Lantman in de jaren '40 van de negentiende eeuw verkeert. Vervolgens gaan we in op de redenen van emigratie in het algemeen in deze periode. En de belangrijkste vraag: Waarom vertrekt een oud echtpaar naar Amerika en welke persoonlijke omstandigheden hebben hiertoe geleid?

Situatie van de familie Lantman

In het eerste deel is uitgebreid aandacht besteed aan de manier waarop Lantman zijn geld verdient. Hij combineert verschillende banen.

Hieronder staan ze in vogelvlucht:

- 1788-1795 in dienst van de prins van Oranje Nassau;
- 1795-1803 bezorgen van correspondentie bij gevluchte geëmigreerde officieren;
- 1801-1846 aan- en verkoop en beheer van onroerend goed;
- 1802-18?? fabrikant van bombazijn en eigenaar van een blauwververij;
- 1803-1811 richter van Borne;
- 1811-1844 burgemeester van Borne;
- 1812-1838 notaris met standplaats Borne;
- 1825-1844 gemeentesecretaris van Borne;
- 18??-1838 vrederechter-plaatsvervanger in Delden;
- 1838-1848 rechter-plaatsvervanger in Almelo.

In de jaren '40 staat Lantman aan het eind van zijn carrière. Veel van het verdiende geld is geïnvesteerd in onroerend goed en landerijen, alles bij elkaar zo'n 60 ha. De huizen werden verhuurd en de landerijen verpacht.

De kinderen Lantman zijn allemaal volwassen en hebben hun bestemming gevonden. Lantman is samen met zijn vrouw verantwoordelijk voor vier kleinkinderen na het overlijden van zijn oudste zoon en zijn vrouw.

In januari 1844 volgt niet de gewenste herbenoeming als burgemeester en gemeente-secretaris. Bussemaker wordt benoemd. Ongetwijfeld vindt Lantman het verlies van de inkomsten vervelend, maar het verlies van aanzien en de wijze waarop hij het burgemeesterschap is kwijtgeraakt, zal er flink ingehakt hebben. Uit ons onderzoek is niet gebleken dat aan hem het gevraagde pensioen is toegekend voor het uitoefenen van de functies van gemeente-secretaris en burgemeester.

Eind 1844 wordt alle onroerend goed met landerijen in Hengelo te koop aangeboden. Begin 1845 worden deze voor een bedrag van f 10.174,- verkocht.

In juni 1846 volgt de verkoop van het onroerend goed en landerijen in Borne voor een bedrag van f 3745,-. Vervolgens worden het woon- en winkel-huis (Grotestraat 143) en twee lapjes grond gelegen bij de Aanslagsweg overgedragen aan dochters Theresia en Wilhelmina.

Medio 1846 bezit Lantman geen onroerend goed meer. Hij heeft nog één betaalde (bij)baan, het rechter-plaatsvervangerschap bij de arrondissementsrechtbank in Almelo.

Plek in de Bornse samenleving

De dokter, de burgemeester, de notaris, de schoolmeester, de pastoor en de dominee, personen die op basis van hun functie een belangrijke rol spelen en veel invloed hebben in een lokale samenleving. In Borne rond 1830/1840 zijn dat bij de rooms-katholieken dokter Schoemaker, burgemeester en notaris Lantman en de pastoors Bramer en zijn opvolger Oosterik.

Aan protestantse zijde zijn dat schoolmeester Jordens, dominee Bouwmeester en grootgrondbezitter en wethouder G.J.O.D. Dijkers.

Van oudsher kent Borne een doopsgezinde gemeenschap. Leden ervan behoren ook tot de aanzienlijken in het dorp, al zie je dat niet zo aan hun levensstijl. Ze zijn belangrijk als werkgever en bezitten behoorlijk wat grond. De invloed van de joodse familie Spanjaard is nog gering. Het bedrijf en daarmee hun invloed als werkgever is nog te klein.

In 1830 wordt in Borne de sociëteit "*Tot ons genoegen*" opgericht. Heren uit de sociale bovenlaag kunnen op uitnodiging lid worden. Uit de namenlijst blijkt dat van deze sociëteit uitsluitend protestanten en doopsgezinden lid zijn¹. Van een dergelijke club zou Lantman zeker geen lid worden: het zijn protestanten en geen katholieken.

Wat voor sociale contacten met andere katholieke families zou de familie Lantman in Borne hebben gehad? Niet dokter Schoemaker is de huisarts, maar Rummel uit Delden². Ook zijn er contacten met de Enschedese vroedmeester³. Lantman's zitplaats in de katholieke kerk is bekend. Hans Gloerich beschrijft in zijn boek *Bonje in Borne* de exacte zitplaats van de familie in de waterstaatskerk aan de

Koppelsbrink. De familie heeft een bank helemaal voorin de kerk direct naast het altaar, op de eerste rang zogezegd. Apart van de bankenrijen voor het gewone volk. Mogelijk geeft dat ook de positie in het dorp aan: een goede relatie met de pastoor, maar men hield zich afzijdig van het gewone volk. Zakenlijke contacten zal Lantman veelvuldig hebben, maar vriendschappen zullen gezien het beeld dat van hem naar voren komt, op de relatie met de pastoor na, vermoedelijk overwegend buiten Borne gelegen hebben.

Oorzaken voor emigratie naar Amerika tussen 1830-1850

In de negentiende eeuw komt emigratie vanuit Nederland naar Amerika op gang door een aantal politieke, economische en godsdienstige redenen. Zoals de nasleep van de Franse tijd, de Belgische opstand en een internationale handelscrisis als gevolg van het bankroet van de WIC en VOC. Daarnaast zijn er godsdienstige spanningen. Katholieken ervaren een achterstelling bij protestanten en de Afgescheidenen van 1834 voelen zich binnen de hervormde kerk niet meer thuis. In 1845 jaar verergeren de economische problemen door misoogsten in de graan- en aardappeloogst. Daarnaast zijn in de veertiger jaren de zomers zeer nat en de winters streng. Mensen worden direct bedreigd in het dagelijks bestaan door gebrek aan voedsel en hoge voedselprijzen. De overheid hanteert echter wel strenge belastingmaatregelen, waardoor in het hele land onrust ontstaat.

Emigratie vanuit Duitsland is al eerder op gang gekomen. Deze emigranten reizen eerst door Nederland om in Rotterdam de boot te nemen. Nederlanders worden zo op een idee gebracht. In 1846 is de

tijd rijp voor georganiseerd vertrek op grote schaal. Diverse groepen vertrekken in deze periode onder leiding van een dominee of pastoor naar Amerika. Vanuit Overijssel is dat dominee Van Raalte die met een groep uit de omgeving van Ommen en Hellen-doorn vertrekt⁴.

Naar Amerika

Zoon Antoon Peter, uitbater van logement de Harmonie (Grotestraat 139-141) vertrekt na de verkoop ervan uit Borne. In het bevolkingsregister wordt uitsluitend vermeld dat hij is vertrokken, zonder vermelding van nieuwe woonplaats. Zijn zwangere echtgenote blijft in Borne, waar in de herfst van 1846 een dochter wordt geboren. De vader is dan zonder beroep en afwezig. Op 1 juli 1847 vertrekken ook zij en nu wordt er wel een bestemming genoteerd in het bevolkingsregister: Amerika. Zou Antoon geld meegerekregen hebben uit de verkoop van de Hengelose bezittingen om de nieuwe start in Amerika te financieren?

Veel schepen met Europese emigranten komen aan in New York. In de periode dat de familie Lantman emigreert, is daar nog geen centrale registratie. Daarmee begint men pas in 1855, eerst in Castle Garden op Manhattan en later op het veel bekendere Ellis Island. Voor 1855 verstrekt de rederij een passagierslijst aan de zogenaamde "Collector of Customs". De passagiers doen eventueel aangifte van geld en goederen en vertrekken vervolgens naar hun eindbestemming. Van het gezin van Antoon Peter Lantman zijn geen gegevens gevonden van een vertrek uit een Nederlandse haven en van hun aankomst in Amerika.

Voorbeeld van een driemaster uit het midden van de negentiende eeuw. Willem Christiaan Lantman vaart met zijn familie naar Amerika met de driemaster General Harrison. De afmetingen van dit schip zijn (l. x b.) 38,7 m' x 8,14 m'.

De General Harrison is gebouwd in Newburyport, Massachusetts en komt in 1840 in de vaart. Haar laatste vaart is in 1849 naar San Francisco. Aan boord zijn uitsluitend goudzoekers. Aangestoken door de goudkoorts deserteert de bemanning, waardoor het schip met honderden andere schepen achterblijft in de haven. Daar is het nog een paar jaar gebruikt als opslag, tot het ten gevolge van een grote brand in 1851 zinkt.

Op 26 september 1848 verkoopt dochter Theresia het winkel/woonhuis met tuin aan de Grotestraat 143 voor een bedrag van f 1.016,- aan timmerman Herman Morselt⁵. Deze geeft het in vruchtgebruik aan de oude eigenaren⁶. De inboedel wordt op 3 oktober 1848 geveild en brengt een bedrag op van f 582,30⁷. De twee percelen landbouwgrond, (sectie D nr. 799 en sectie D nr. 810), worden verkocht aan respectievelijk Jacob Salomon Spanjaard en koopman Jannes Lammerink⁸.

De familie heeft nu alle zaken geregeld en op 6 oktober 1848 wordt in het bevolkingsregister het vertrek naar Amerika, zonder nadere plaatsaanduiding genoteerd van:

- ✓ Willem Christiaan Lantman;
- ✓ echtgenote Johanna Maria van der Heijden;
- ✓ dochter Wilhelmina Lantman, geestelijke dochter (klop);
- ✓ dochter Theresia Ludovica Francisca Lantman, geestelijke dochter (klop)
- ✓ en kleinzoon Frederik Alexander Lodewijk Lantman, zonder beroep.

De eindbestemming is New York⁹. Mogelijk is dat niet toevallig. Het is ook de eindbestemming van zoon Antoon Peter, die eerder vertrekt¹⁰. Drie kinderen Lantman blijven in Nederland: dochter Clara en de zoons Willem en Egbert met hun gezinnen.

Op 24 november 1848 komt de General Harrison aan in New York. Op dezelfde boot bevindt zich nog iemand uit Borne: de 43-jarige landbouwer J.H. Dashorst¹¹.

Mogelijke redenen van vertrek

Wij hebben gezocht naar aantoonbare redenen of aanwijzingen die hebben geleid tot de emigratie, maar hebben deze niet gevonden. Daarom hieronder enkele beredeneerde suggesties:

1. Uit geloofsoverwegingen

Uit diverse stukken kan opgemaakt worden dat de familie vurig katholiek is. Lantman is ervan overtuigd dat hij vanwege zijn geloof niet opnieuw tot burgemeester is benoemd. De emigratie naar Amerika komt in deze periode goed op gang en mogelijk ziet hij daar meer godsdienstvrijheid.

2. Vanwege financiële malversaties

In Borne gaat nog steeds het verhaal dat er financiële malversaties in het spel zijn, waarvoor Lantman eigenlijk veroordeeld had moeten worden en dat hij daarom de wijk heeft genomen. Maar waarom neem je dan je ongetrouwde dochters mee en een kleinzoon? Het lijkt eerder dat de emigratie goed voorbereid is. Het geld zat in onroerend goed. Door een deel in 1845 te verkopen, kunnen de reis en de start in Amerika van Antoon Peter gefinancierd worden. De rest van het onroerend goed is dan verkocht om de reis in 1848 en het levensonderhoud van de overige vijf Lantmannen te bekostigen.

Tijdens ons onderzoek hebben we niets dat wijst op financieel wanbeheer of strafbare feiten gevonden. Enige mogelijke aanwijzing is de overdracht van de woning Grotestaat 143 in 1846 aan zijn dochters. Als je niets bezit, kan men je ook niets afnemen. Op deze wijze zou het onroerend goed veiliggesteld zijn.

Uit ons onderzoek is gebleken dat drie volwassen mannen van de familie Lantman geëmigreerd zijn: Willem Christiaan, zoon Antoon Peter en kleinzoon Ludovicus Wilhelmus. Deze laatste vertrekt in 1881 met zijn gezin naar Cincinnati. Wordt het verhaal van de financiële malversaties wel gekoppeld aan de juiste persoon Lantman?

3. Vanwege een integriteitsprobleem.

Lantman combineert tot 1838 de banen notaris, gemeentesecretaris en burgemeester. Hij is dus goed op de hoogte van de lokale verhoudingen en heeft ongetwijfeld veel kennis van privé-omstandigheden van zijn klanten voor wie hij als notaris zaken vastlegt. Daarnaast heeft hij privébelangen als grootgrondbezitter. Hoe zuiver is hij met die kennis omgegaan?

In Amerika

Het gezelschap komt op 24 november aan in New York. Ongetwijfeld blij dat ze de reis achter de rug hebben. Zou zoon Antoon ze hebben afgehaald in de haven? We weten niet waar de familie heeft gewoond in New York. Ook is niet duidelijk of hiermee de stad of de staat bedoeld wordt. In de huwelijksakte van zoon Egbert, die op 2 augustus 1849 trouwt in Borne, staat vermeld dat zijn ouders zijn overleden. Het zou betekenen dat dat gebeurd moet zijn een jaar binnen de aankomst in New York¹³. We gaan er dan vanuit dat de informatie in de huwelijksakte klopt. Helaas hebben nog geen enkel spoor

DISTRICT OF *New York* PORT OF *New York*

W. A. Meade do solemnly, sincerely and truly *swear* that the following List or Manifest of Passengers, subscribed with my name, and now delivered by me to the Collector of the Customs for the District of *New York* contains, to the best of my knowledge and belief, a just and true account of all the Passengers received on board the *Bank General Harrison* whereof I am Master, from *Rotterdam*

Sworn to this *24th Novr* 1848 *W. A. Meade* So help me God.
Before me *W. A. Meade* is Master, from *Rotterdam* burthen *248 1/2* tons.

No.	NAMES.	AGE.		SEX.	OCCUPATION.	The country in which they severally belong.	The country in which they intend to become inhabitants.	Died on the Voyage.
		Years.	Months.					
22	<i>J. H. Dashorst</i>			<i>43</i>		<i>male</i>	<i>Farmen</i>	<i>Born</i>
23	<i>W. C. Landman</i>			<i>70</i>		<i>o</i>	<i>son</i>	<i>o</i>
24	<i>J. M. Under Heyden</i>			<i>72</i>		<i>female</i>		<i>o</i>
25	<i>W. Landman</i>			<i>40</i>		<i>o</i>		<i>o</i>
26	<i>J. L. o</i>			<i>38</i>		<i>o</i>		<i>o</i>
27	<i>J. o</i>			<i>35</i>		<i>o</i>		<i>o</i>
28	<i>J. H. o</i>			<i>22</i>		<i>o</i>		<i>o</i>

Kopie van het zogenaamde shipsmanifest van de General Harrison ingevuld door kapitein Meade. Het reisgezelschap bestaat nu uit zes personen. In het Borne's bevolkingsregister worden vijf leden van de familie uitgeschreven. Wie is J. Landman geboren in 1813? In Borne komt deze naam in combinatie met voornaam en geboortjaar niet voor, ook niet met enige marge. Er vertrekken dus vijf personen Lantman en in New York komen er zes aan. Wie zou het kunnen zijn? Bron: www.ancestry.com. Zie ook noot 12.

teruggelaten in Amerika. Door meerdere genealogen is op Amerikaanse websites¹⁴ gezocht naar de geëmigreerde Lantmannen; ze zijn geen van allen gevonden. Ook Nederlandse afstammelingen hebben geen informatie. Tot op heden moeten we raden naar hun lot.

Met dank aan

mevr. A.M.A.J. Driessen, dhr. N. van Schroyenstein Lantman en dhr. F. Walhof voor het doen van onderzoek en/of het verstrekken van informatie.

Verantwoording

Alle verzamelde informatie rond dit artikel is opgenomen in de documentatiecollectie van het gemeentearchief Borne onder nr. 343.

1 Collectie Bussemakerhuis Borne.

2 Zie Boorn & Boerschop 2013-2.

3 Zie Boorn & Boerschop 2012-3.

4 http://depot.knaw.nl/5576/2/Elsevier_artikel_immigratie.pdf

5 Historisch Centrum Overijssel. Toegang 122, inv. nr. 595, akte 234.

6 Gemeentearchief Borne. Kadastrale legger gemeente Borne, artikel 614.

7 Historisch Centrum Overijssel. Toegang 122, inv. nr. 595, akte 241.

8 Gemeentearchief Borne. Kadastrale legger gemeente Borne, artikel 614.

9 Website Historisch Centrum Overijssel. Digitale studiezaal, personenindex landverhuizers; zie onder Santman.

10 Website Historisch Centrum Overijssel. Digitale studiezaal, personenindex zie onder Santman.

11 www.castlegarden.org. Zoekresultaat onder Landman.

12 Op de website www.castlegarden.org is het volgende gevonden. In de database zijn over de Lantmannen twee bronnen ontsloten. Genoteerd zijn: achternaam, voorletters, geslacht, leeftijd, aankomstdatum in New York, herkomstplaats en –land, reisbestemming en hoe de reiziger de reis heeft betaald. In dit geval staat op ieder formulier "self". Op de formulieren van de Lantmannen wordt in de ene bron als geboorteland "Germany" genoemd, op de andere staat keurig "Overijssel" en "Borne". Verder blijken er wat onderlinge verschillen te zijn. Bij kleinzoon Frederik staat op beide formulieren als geslacht "F" (female) vermeld. Bij dochter Wilhelmina staat op het ene formulier "M" en op de andere "F". De vraag is hoe accuraat destijds is genoteerd en hoe de het handschrift bij het overtypen in de database geïnterpreteerd is.

13 Stamkaart van dochter Clara Lantman, in het archief van de congregatie Jezus Maria Jozef. Hier wordt vermeld dat haar ouders in New York zijn overleden.

14 www.familysearch.org en www.ancestry.com

Wie herkent wie?

Redactie

Op de foto, gemaakt eind jaren '20 tijdens een retraite op de Zwanenhof, poseert een groot gezelschap jonge mannen met drie geestelijken. Jurrie Haak trof deze aan tussen de spullen van zijn schoonvader Gerard Beune. (Derde rij van achter en vijfde van links). Graag wil hij weten ter gelegenheid waarvan en de namen zijn van andere personen op de foto. Herkent u personen? Meld u dan bij de redactie.

Het asielzoekerscentrum Azelo: eens een internaat, nu verleden tijd!

Henk Hassink

Vanaf 1 januari 2001 tot februari 2012 beschikte gemeente Borne over een asielzoekerscentrum. Door de gemeentelijke herindeling in de provincie Overijssel “verhuisde” het centrum van de toenmalige gemeente Ambt Delden naar Borne. De geschiedenis van deze locatie gaat terug tot 1937. In dat jaar besloten enkele fraters Maristen uit Recklinghausen, Westfalen, uit te wijken naar Nederland en kwamen uiteindelijk tot de vestiging van een internaat met mulo/mavoschool in Azelo. In 1992 werd de vestiging opgeheven en werd hier het asielzoekerscentrum gevestigd. In februari 2012 werd de laatste asielzoeker die hier was ondergebracht, overgebracht naar een andere vestiging.

Dat de fraters Maristen uitweken naar Nederland was een gevolg van allerlei bepalingen en verordeningen van de Naziregering in Duitsland, die het religieuzen onmogelijk maakten te blijven werken in het onderwijs. In Almelo vonden ze voorlopig onderdak door bemiddeling van de toenmalige deken van Almelo. Van de aartsbisschop, mgr. Van de Wetering, kregen ze toestemming zich in het bisdom te vestigen.

Dat men in Almelo grootse plannen had, blijkt uit een brief van juli 1937 aan de fraters, waarin deken Van der Waarden en enkele leden van het kerkbestuur te kennen gaven een gymnasium te willen stichten, samen met de frater Maristen.

De entree van het voormalige internaat en laatst asielzoekerscentrum

In 1939 kregen de fraters toestemming een terrein aan te kopen in de buurtschap Azelo, waarop een bescheiden landhuis werd gebouwd, omdat de plannen voor het bouwen van een internaat voorlopig niet door gingen in verband met de oorlogsdreiging.

Enkele Belgische en Duitse fraters kregen van het hoofdbestuur in St. Genis (Frankrijk) de opdracht in Azelo door te gaan met de plannen een ULO-school met internaat te stichten. Ze lieten geen tijd verloren gaan. In september 1945 werd er niet ver van de villa een reeds afgeschreven verkennerskeet uit Borne neergezet en ingericht als slaapzaal voor 32 jongens. Op de zolder van de villa werden ook nog enkele slaappleaatsen ingericht.

Op 3 november 1945 gingen school en internaat officieel van start met 36 pupillen. In 1946 werd het semi-permanente schoolgebouw geopend dat gedeeltelijk als school werd gebruikt, terwijl de rest werd ingericht als slaapzaal in het snelgroeiende internaat. Er waren inmiddels 84 pupillen.

In het schooljaar daarna werd het volgende gebouw in gebruik genomen als schoolgebouw met vier lokalen. In september van dat jaar was het aantal internen gegroeid naar 123. Een jaar later was het maximum van 133 al bereikt.

Tussen beide gebouwen lagen sportterreinen en een betegeld plein met een onverhard gedeelte, de zogenaamde “Sahara”. Aan de zuidelijke rand van het plein stond een rij overdekte urinoirs en wc’s die in barre winters bevroren. Ook in de slaapzaal was het ’s winters vaak erg koud, omdat twee grote kachels het 80 meter lange gebouw niet vorstvrij konden houden. Geld voor de aanleg van een centrale verwarming was er gewoonweg niet.

Er werden plannen gemaakt voor de bouw van een geheel nieuw permanent internaat met kamers met eigen toilet en douche. De eerste schetsen zagen er heel aantrekkelijk uit en er werd alvast gestart met een bouwput. Drie- tot vierduizend kubieke meter grond werd verzet. De vijver voor de hoofdingang is daar nu nog een stille getuige van. Op die plaats zou namelijk het ketelhuis komen. Pas in 1953 werd de eerste steen gelegd van het internaat waarvan het ontwerp toch wat eenvoudiger was geworden dan aanvankelijk gepland. De kamers kregen echter geen eigen douche en toilet!

Bij de invoering van de Mammoetwet in 1968 werd de naam van de school gewijzigd in “R.K. MAVO Azelo”, waar ook jongens uit de naaste omgeving werden toegelaten en eind jaren tachtig zelfs

“externe” meisjes. De naam van het internaat “Maria Mediatrix” (Maria Middelaars) bleef bestaan en staat nog steeds fier op de voorgevel van het hoofdgebouw. Ondanks het feit dat het internaat en school al die jaren in de wijde omgeving een uitstekende naam hadden, waren de fraters Maristen in 1992 gedwongen het internaat te sluiten vanwege bezuinigingen van de overheid. Hierdoor verloor de school haar bestaansrecht. Na 52 jaar noeste arbeid t.b.v. enkele duizenden jonge Nederlanders, verlieten de fraters hun geliefde stek in Twente; ze moesten hun huis verkopen.

Tot grote vreugde van de fraters bleek het ministerie van WVC belangstelling te hebben om er een asielzoekerscentrum te vestigen. Dit beantwoordde aan het religieuze ideaal: opkomen voor de meest kwetsbaren in de samenleving. De buurtbewoners reageerden fel op deze plannen. De fraters verlieten het huis, de buurt zat met de problemen. De spanningen in de kleine gemeenschap en binnen het inderhaast opgerichte buurtcomité liepen hoog op. Door angst gevoede vooroordelen klonken door in een schriftelijke enquête onder de buurtbewoners. Na rijp beraad wees het gemeentebestuur van Ambt Delden de komst van 275 asielzoekers af. Maar de buurtbewoners voelden zich toch niet lekker bij dit besluit. Tenslotte zijn Azeloërs heel menslievend en zeker geen racisten die geen oog hebben voor de minderbedeelde medemens. Er werd contact opgenomen met WVC en op een avond in juli 1993 besloten de buurtbewoners alsnog akkoord te gaan met de komst van 275 vreemdelingen in hun midden.

Het nieuwe A.Z.C. Azelo werd al snel ingericht voor 275 Joegoslavische vluchtelingen: mannen, vrouwen en kinderen, die allen werden ondergebracht in het hoofdgebouw. Daar werd gewoond, geslapen en gegeten in kleine kamertjes en werd gekookt in een centrale keuken met een beperkt aantal kookplekken voor zoveel mensen. De medewerkers van “de COA”, Centraal Orgaan voor de opvang van Asielzoekers, onder leiding van directeur Harry Stopel, hadden de handen vol aan de totale organisatie van het centrum. Kantoren werden ingericht; onder de vleugels van het openbaar onderwijs Hengelo ging de basisschool van start en de oudere leerplichtige kinderen gingen op hun Nederlandse fiets naar de Hengelose scholen voor voortgezet onderwijs. Henk Wevers wierf vrijwilligers in het centrum voor de kinderopvang en dagelijks onderhoud van gebouwen en terreinen. De teams “wonen” en “diensten” zorgden voor contacten met de buitenwereld en wierven vrijwilligers uit de nabije omtrek voor diverse activiteiten: de kledingwinkel, de “vrouwenkamer”, de bibliotheek en onder auspiciën van het regionaal Onderwijscentrum Twente Oost, lessen Nederlandse taal voor volwassen asielzoekers. Dit alles om het saaie, moeilijke samenleven van zoveel verschil-

lende mensen op zo'n kleine locatie, zin en kleur te geven.

Inmiddels is de samenstelling van de bevolking van het centrum door de veranderingen in de wereldpolitiek sterk gewijzigd. De Joegoslaven zijn vertrokken, een aantal is teruggekeerd naar hun eigen land. Andere vluchtelingen hebben hun plaats ingenomen. Door verbouwing van één van de gebouwen tot een modern woonblok, is de capaciteit van het centrum uitgebreid met 79 plaatsen tot maximaal 375.

In januari 2002 wonen er 316 asielzoekers, een bont gezelschap: 197 volwassenen en 119 kinderen en jongeren, uit 33 verschillende landen, 10 bewoners zijn staatloos. Het aantal asielzoekers blijft de volgende jaren vrijwel constant.

De villa bij het internaat was aanvankelijk de directeurswoning, later het directiebureau

In oktober 2009 maakt COA bekend in Azelo meer vluchtelingen op te nemen door het aantal plaatsen uit te breiden tot 550. De buurtbewoners maken duidelijk dat ze helemaal niet enthousiast zijn en ze protesteren tegen deze uitbreiding. Na veel overleg wordt toch besloten over te gaan tot nieuwbouw. De ruwe schetsen hiervoor zijn reeds gemaakt. Het karakteristieke gebouw zal dan verdwijnen. Overwogen wordt om de voorgevel voor een deel te sparen zodat de herinnering aan het oorspronkelijke gebouw bewaard blijft. In ieder geval zal de locatie veel ruimere kamers krijgen en een positieve uitstraling. Bovendien zullen het terrein en de directe omgeving een stuk leefbaarder worden. Kortom AZC Azelo wordt weer helemaal nieuw!

En dan nog geen jaar later, in oktober 2010, maakt COA bekend dat het hele plan de prullenbak in kan. De herontwikkeling wordt gestopt. Het personeel en de bewoners worden in september 2011 op de hoogte gebracht: op 1 maart 2012 sluit het AZC de deuren.

Ogenbeukekelen

Johan Kwast

Joarenlaank he'w in Boorn ne "Kanaalweg" 'e had. Vuuroetzeende vroede vaderen zaggen zich zo nen ziettak van 't Twente-Rijnkanaal op Boorn ankommen. Achterof bezeen bleek dat ne grote lochfietseriej. 't Kwam der nich van, mear ne "Kanaalweg" ha'w al vast. A'j oe niks verbeeldt en nich wat woagt, dan he'j kaans op tweemoal niks, is nich zo? Mear ok den naam "Kanaalweg" is al joaren vot en wat mö'j dan?

Doar mos ik an deanken too wiej zatten te rimrammen oawer: "Hoo kö'w Boorn en met name Oald Boorn nog meer in de kiekkaste zetten." De leu, 't leefst oet 't hele laand, möt dizze kaant op. Zee möt good weten woar as Boorn lig, wat wiej zoal in hoes hebt en vural hoo biezeunder en mooi Oal Boorn veult. Nich vuur niks bi'w "'t Leukste doarp van Oawerijssel". Noe dan!; en op slag kreeg ik ne ingeving.

Der loopt alverdan meer treinen an Boorn vuurbiej. As der zovöl langs zoest, dan stek 't em toch nich um een meer of meender; woar of nich? Dus wat doo'w? Wiej smiet oons noe voloet op oons eagen belang. A'w noe ees, vanof iets vuur "Naatje", nen "Ziedtak L.S." (Lokaal Spoor) anleait. Dat L.S. keump an de goeie kaant van de "Boornse bek", richting de "Bornse Moaten" te lopen. Biej de vistrappen krult et lientje zich dan, scharp leenks of. Dan wieder, gewoon liekoet, steal op 't schoapenweaike van Hassels Mönning an.

Dat dat eankel spoor doar dood löp, mö'w nog effen oonder de pet hopen. Wat oeteandelijk de bedoeling der van is, beier wiej voort ok nog mear nich roond. Mear de leu wilt der temet van opkieken. Volk dat wal wearken wil, mear biej de duure löp, dat kö'w doar mooi biej inschakelen. Direct mobiliseren da spul. Zee wilt, as 't möt, morgen voort al wal beginnen; good da'w dat weet. Binnen de kotste keren haal wiej de laandelijke pers. 'n Spoorlientje anleggen, dat neargens vuur deent, zo mear in de weelde bookweit, alleen um leu an wearke te helpen? "Wat hebt ze in Boorn toch te zaandknuppen?" Of zol der soms meer achter stekken, vraagt zee zich of; stil loaten ofvragen. Wiej möt eers de spanning nog 'n luk opvoeren.

De leste haand dee'w der an goat leggen is, oonzen ziedtak ansloeten op de grote lien. Dat wearke loa'w an oonze Boornse specialisten oawer. 't Mot 's nachs geburen, as der gin dak op 't hoes is. Onge-mearkt monteert zee ok effen 't wissel noar 'n aftak. Op onbepaalde tiden kan nen trein dan van oons lokaalspoor gebroek maken. Wanneer, dat maak wiej zöf wal oet. Loa'w mear in 't klean beginnen, de "Boornse Moat" anholen. Miej duch, wiej kiest vuur dat kotte treintje van 's morgens 'n uur of negen, dat aaltied nog wal möaite met het optrekken noar

Hengel hef. 'n Wisselumzetter, den al kloar steet, krig't sein: "trein keump der an, 't wissel kan um". Hee nen bekeanden, rasechten "Oald Boornsen", döt dat met alle plezear.

Heanig, stapvoots, rolt der drie treinstellen, oawer 't eankel spoor langs de bekke, 2 pk der vuur. Wat ne röst inees. De leu könt nog efkes mooi "dag met 't handje" noar Hengel doen. Rap wördt 't wissel wier umzat, en 't is net of der niks gebuurd is; mooi geet dat! De spoorwegen, met zovöl treinverkeer, mearkt et nich ees; möt ok nich. 'n Treinbestuurder hef der gin möaite met, as-e mear bliewen mag. Fiks spreenk oonzen wisselkeerl op zien fietske en trapt rap, binnenduur, op "Mösselboer" an. Biej 't Kopstation "Oale Schöp", sprek-e de "gestrande" reizigers bemoedigend too.

"Vuur wee dat wil, zal ik oeleu vandaage de weg wiezen." "Hier in Boorn he'w vuur elk wat wils". "A'j mear zoartg da'j tegen 'n uur of zes, hier wierum bint". "Bekiekt alns mear ees good; doot der röstig de tied too". "Wiej vraagt der niks vuur; alleen ne roeme vrieje gift kan oons wal passen". "Op alle belangrieke peunten, he'w doarvuur ne melkbusse kloar stoan".

As andeanken hef elkeen zo'n liik onooglijk "melbuulnkeerlke" in de taske.

De leu weet nich hoo ze 't der met hebt. Wat ne verrassing en gastvrieheid; ampat! Dit is nog ees wat aans as stadse drokte en ne regeling volgens 't beukske. En . . . , 't möt 'ezeg wörden, de leu, dee

vuur 't merendeel van "achter 'n lessel" komt, trekt iederbod grif de knip. Wiej komt hoast melkbussen te kot. Oonze parkeerwachters kriegt der ne toozeende rol bie; melkbussen in de gaten holen.

Mear, loa'w 't voort nich te gek maken, wiej möt der zölf ok nog wat an wennen. Twee moal in de wekke dat wissel bedenene, dat is vuurlopig genog. Um zes uur zit alle leu wier in 'n trein. As andeanken hef elkeen zo'n liik onoglijk "melbuulnkeerke" in de taske. Of en too blif der wal een in Boorn achter; wil hier voort vuurgood bliewen. Dat kan.

Nieje inwoners dee kö-w nog wal broeken; dat regel wiej. "Hartelijk Welkom". 'n Gids is al wier op 't fietske wierum noar 't wissel. De reizigers, almoal de "plezearbokske" an, hangt oet de reamkes en zwaait drok alle kaanten op. Ongemearkt maakt 'n trein wier vaart, en wieder geet et, richting woar-e vanmorgen vot kwam. "Wat nen onverwocht mooien dag ha'w doar in Boorn, en stöarig wat niejs; mö'w vaker doon". Ie heurt en de leu zo zeggen. Now, wat let eur. Joa, as "Leukste doarp van Oaweriessel" he'w nen titel oawerean te holen, doar bi'w greuts op. Wiej timmert der drok met an de weg. Boorn steet noe nog positiever en steviger op de kaart, dat is wal duudekijk.

Dee biezeundere en onverwachte oetstapjes, bliewt vanzölf nich onbesprökken. Et kuiert zich rap wieder

in 't laand. Ok de media krig der loch van. Joa, heel Nederland pröt der oawer. Dee leu doar in Boorn, dee weet van beschuuten, bepoalt zölf hoo zee de bokse wilt opholen. Echt Boornsen dee mekaa aaltied half stoat, zee bint der maans genog vuur. In "n Haag" wördt dat mennigmoal al as vuurbeeld neumd. "Toe mear, too mear, 't geet dat 't snof". Boorn blif Boorn, dat is noe wal vaste. Punt oet!

De burgemeester zöt dat et good is. Ok de wethoolders en de roadsleu knikt tevreaan. Könt zee noe efkes achteroawer lönnen? "Niks der van, verdan voloet vuuroet, der an! De eerste vieftig joar bi'w, duch miej, met dizze suksesformule mooi oonder de pannen; dan zee'w wal wier. Boorn en boerschop keump hoast meanskrach en ruimte te kot; wat nen opgaank inees! Oaweral is te leazen: "Boorn verwocht oe". De Boornse bloazers hebt 't mirreweenterhoorn al in 'n anslag. "Leu van alle kaant, mooi da'j der bint", tooeet ze. De loch trilt der van. Biej 't hen goan heur ie: "Good-goan-en, komwier", 't galmt nog lang noa.

Zo, noe wee'j der 't meeste wal van. "Leu zet oe schrap". De operatie "Ogenbekeukelen" kan beginnen! Loat oons "Lokaaltje" mear heanig op de Öale Schöp" op an kommen!

Historisch Informatie Punt in de bibliotheek

Jurrie Haak

Sinds geruime tijd is een groep uit onze vereniging bezig in de bibliotheek met een Historisch Informatie Punt (HIP). In dit HIP kunt u allerlei historisch materiaal vinden dat met onze gemeente te maken heeft. Een bloemlezing: krantenknipsels, boeken, (kopieën van) historische documenten, kaarten en bidprentjes. Dit materiaal is allemaal voor een ieder ter inzage op de momenten dat het HIP geopend is en mensen van de werkgroep aanwezig zijn. Voorlopig op dinsdag- en woensdagmorgen van 10 tot 12 uur. We verwachten dit binnenkort nog uit te kunnen breiden. Voor leden van de vereniging is er ook de mogelijkheid om boeken te lenen, de aanwezige titels zullen binnenkort via de website van onze vereniging gepubliceerd worden.

Ook is er ruimte voor vragen. Medewerkers van het HIP kunnen u met raad en daad bijstaan. Als het nu gaat om een onderzoek, het schrijven van een artikel of bij voorbeeld vragen over voorouderonderzoek.

Ondanks dat het HIP geopend is, is de werkgroep nog zeer druk bezig om nog veel materiaal te ordenen en toegankelijk te maken. Er valt nog veel werk te verzetten. Een voorbeeld hiervan vormen de bidprentjes. Alle aanwezige prentjes worden op dit moment één voor één ingebracht in de computer. Een tijdrovend werk, maar als het eenmaal klaar is, kunt u zien welke prentjes bij ons aanwezig zijn en

kunnen in een handomdraai geraadpleegd worden voor bijvoorbeeld genealogisch onderzoek.

Tevens verzoekt de werkgroep om mensen die materiaal hebben dat voor het HIP van belang kan zijn en waarvan ze afstand zouden willen doen, zich te melden. Dan kan misschien belangrijk historisch materiaal toegankelijk worden gemaakt voor velen en gaan er wellicht geen onvervangbare documenten o.i.d. verloren. Misschien heeft u nog ergens bijv. boeken of bidprentjes liggen over Bornsen. Bij ons zijn ze in goede handen.

We hopen vele leden regelmatig te mogen begroeten.

Verslag van de jaarvergadering op 21 februari 2013

Annemarie Haak

Volgens goed gebruik wordt het verslag van de jaarvergadering geplaatst in *Boorn & Boerschop*. Dit jaar waren 73 leden aanwezig.

1. Opening

Frans Nijkamp opent de vergadering en heet iedereen welkom. Afzeggingen zijn er van: H. Gloerich, dhr. en mevr. Unversagt, mevr. Spekreijse-Muller, F. Claas, dhr. en mevr. B. Kremer, dhr. en mevr. H. Boomkamp, G. Vaalt, J. Deckwitz en H. Hassink.

De nieuwe leden krijgen een speciaal welkom. Dit zijn J. Oldhof-Baartman; H. Kamp; H. Kenkhuis; D. de Graaf; dhr. en mevr. A.G. Gort-Boot; G. Roetgerink-Hek; M. de Visser-Morsink; R. Sloot; J.I. van de Ven; A.M. Elferink-Vrielink, T. Boswerger en E. Grootenhaar.

Tevens wordt even stil gestaan bij hen die ons zijn ontvallen: Jan Kleinman, Wim Meyer, Annelies Liedenbaum, Bertus Nijhof, Mathilde Hulsbergen, Thea Mulder-Nieuwkamp, mevr. Ten Heggeler-de Meyer, mevr. Temmink en Bennie Withag.

Verder wordt teruggeblikt op het jubileumjaar. Dit is voortreffelijk verlopen en alle vrijwilligers verdienen nogmaals een applausje.

2. Notulen ledenvergadering 2012

De notulen van de vorige ledenvergadering worden besproken, goedgekeurd en vastgesteld.

3. Vaststellen jaarverslag

Bij het jaarverslag wordt opgemerkt dat er geen ingehuurde reisleiders waren, maar dat de organisatie tevens als reisleider fungeerde.

4. Financieel overzicht

Het financieel overzicht wordt getoond en verklaard door penningmeester Henk Westerik. Ondanks het drukke en dure jubileumjaar zien de financiën er goed uit. De vereniging telt inmiddels 528 leden. Er zijn veel boeken verkocht, hetgeen een aardig centje heeft opgebracht. De kosten en de realisatie van de boeken die uitgegeven zijn door de vereniging hebben uiteindelijk € 2280,- gekost. Bij de presentatie van de begroting wordt € 500,- begroot voor de organisatie van de vrijwilligersdag. Tevens wordt een bijdrage gedaan aan de realisatie van het boek "Ontduiken en onderduiken" door Annette Evers en Stevine Groenen.

5. Kascontrole

De kascontrole, bestaande uit Herman Westerbeek en Henk Hassink verklaren onder de indruk te zijn van het vele werk van de penningmeester. Onder luid applaus wordt hem de charge verleend. Nieuw lid voor de kascontrole is Jan Wegter. Reserve staat mevr. Ineke Oldenbeuving.

6. Naamswijziging vereniging

In verband met de voorgestelde naamswijziging wordt nog eens terug geblikt op de gang van zaken

in het afgelopen jaar waarin iedereen werd verzocht om voorstellen aan te dragen. Op de stemformulieren wordt nog een mogelijkheid voor een derde naam gegeven, maar dit blijkt niet nodig. De keuze blijft: Heemkundevereniging Borne of Historische vereniging Boorn & Boerschop. Na stemming valt de keus met 47 stemmen op: Heemkundevereniging Borne, 23 stemmen gingen naar de andere optie.

7. Bestuursverkiezing

Jan Hassels Mönning en Leo Leurink hadden aangegeven niet langer herkiesbaar te zijn. Beide bestuursleden worden geëerd vanwege hun inzet voor de vereniging. Jan maakt al ruim 25 jaar deel uit van het bestuur, waarvan zo'n zes jaar als voorzitter. Tevens is hij samen met zijn echtgenote gastheer van de Oale Schöp. Dit zal hij nog enige tijd blijven. Leo heeft zich zeer verdienstelijk gemaakt als secretaris en als auteur van onder meer "De Melbuul'n van Nazareth". Bovendien maakte hij deel uit van de jubileumcommissie, die het afgelopen jaar veel werk heeft verzet. Beide heren werden getrakteerd op een geschenkenbon en een bloemetje. Annemarie Haak-Beune blijft nog een volgende termijn in het bestuur. Naast de bestuursleden wordt er afscheid genomen van enkele mensen die in verschillende werkgroepen actief zijn geweest. Allereerst van Henne Westerik, lid van de activiteiten-commissie. Hij krijgt een attentie en een flesje drank. Verder van de heren Jan Deckwitz en Henk Hassink, redactieleden van *Boorn & Boerschop*. Ze zijn echter niet aanwezig en zullen de attentie thuis ontvangen.

Tot slot worden de nieuwe bestuursleden voorgesteld: Ineke van de Ven en Bertie Velthuis nemen zitting in het bestuur. Bertie neemt de taak over van Leo en gaat het secretariaat bemannen.

8. Wat verder ter tafel komt

Mevr. R. Wassens heeft een fles wijn verdiend, omdat zij mevr. Schepers als nieuw lid heeft aangebracht.

Martin Thiehatten brengt het HIP onder de aandacht en maakt melding van de mogelijkheid tot het lenen van boeken etc. Het HIP is tot nu geopend geweest op de woensdagochtend van 10-12u, binnenkort komt daar de openstelling op de dinsdagochtend bij. Wie niet in de gelegenheid is om in die tijden te komen, kan contact opnemen met M. Thiehatten. De boeken die uitgeleend kunnen worden, verschijnen binnenkort op de website.

Tevens wordt gemeld, dat de cursus "Van Borghende tot Borne" na zeven jaar stopt vanwege te weinig deelname. Thiehatten wil volgend jaar nog een poging doen.

Van de bestuurstafel

Leo Leurink (oud-secretaris)

Als afgezwaaide secretaris, inmiddels is mijn opvolger Bertie Velthuis al weer bijna twee maanden aan de slag, hierbij enkele al dan niet bekende mededelingen, nog uit 'mijn periode' als secretaris. In dit blad heeft u, voor zover u de algemene vergadering op 21 februari, jl. heeft gemist, in het verslag van genoemde vergadering kunnen lezen dat onze vereniging een nieuwe naam draagt. In deze "Van de bestuurstafel" wat meer informatie.

De nieuwe naam 'Heemkundevereniging Borne'

Na 50 jaar heeft de naam Bussemaker als onderdeel van onze verenigingsnaam het veld moeten ruimen. In 1962 is onze vereniging opgericht in het (voormalige) pand van de familie Bussemaker, thans 'Museum Bussemakerhuis'. Mede daardoor droeg onze vereniging tot in 1992 de naam 'Vereniging Vriendenkring Bussemakerhuis'. Een naam, die gezien onze aspiraties op vooral heemkundig gebied, niet direct duidelijkheid gaf. In augustus 1992 werd de doelstelling wel duidelijk zichtbaar, n.l.: 'Heemkundevereniging Bussemakerhuis'. Maar in de loop van de laatste jaren, waar er zowel door onze vereniging als door het Museum Bussemakerhuis, behoorlijk aan de weg werd getimmerd, nam ook de verwarring toe. Om het nog meer verwarrend te maken bestaat er ook nog een aparte Stichting Bussemakerhuis. Vandaar dus dat op 21 februari 2013 een (ruime) meerderheid van de 73 aanwezige leden tijdens de algemene vergadering heeft gekozen voor de naam 'Heemkundevereniging Borne', dus zonder Bussemakerhuis. De andere optie, 'Historische vereniging 'Boorn & Boerschop'', ook een mooie en aansprekende naam, heeft het dus niet gehaald. Eén troost voor de voorstanders van die naam: dezelfde naam gekoppeld aan ons blad 'Boorn & Boerschop' blijft fier overeind!

Nieuw in bestuur en werkgroepen.

Als opvolger van Jan Hassels Mönning begroeten we Ineke van de Ven. Zij zorgt als 27 jarige, tevens het jongste lid van onze vereniging voor wat vergroening in het bestuur. Zij heeft een grote belangstelling voor historie en wil daarbij ook graag bestuurlijk werk verrichten.

Als nieuwe secretaris, zoals hierboven aangehaald, is Bertie Velthuis bereid gevonden. Hij is al langer lid van onze vereniging en geniet inmiddels twee jaar

van zijn pensioen. Voor zijn pensionering was Bertie werkzaam bij de gemeente Borne.

Verder verwelkomen we bij de werkgroep archief: Marcel Rauwers, Tonny Kokenberg en Ton Boswenger. Bij de werkgroep Open Monumentendag: Annemie Mulders-Gordijn en Henny Boomkamp. Zowel nieuwe bestuurders als werkgroepleden wensen we veel plezier en succes in hun werk.

Belangrijke data

De data in het komende seizoen, waarop verenigingsactiviteiten plaatsvinden zijn (voorlopig) vastgesteld:

Het seizoen 2013/2014 wordt weer geopend met de Open Monumenten Dag, op zaterdag 14 september. Het thema dit jaar is "Macht en Pracht".

De andere data waarop onze ledenavonden plaatsvinden zijn: 23 okt. 2013, 28 nov. 2013, 8 jan. 2014, 13 febr. 2014, 20 mrt. 2014 en 23 april 2014 (onder voorbehoud van wijzigingen).

Het **jaarlijkse reisje vindt plaats op 1 juni** en niet zoals eerder vermeld is op 25 mei.

Nieuwe leden

Sedert de laatst verschenen *Boorn & Boerschop*, begroeten we de volgende nieuwe leden: Mw. A. Degenhart-Drenth; de heren A. Huls, F. Egberink, E. Grootenhaar, W.J.A. Groote Schaarsberg, J.G.M. Huls, J. Kolenbrander, B.G.H.M. Schwering, J. Wensink, dhr. en mw. G. Hemeltjen-v. Zuylen, dhr. en mw. G.J. Nijhuis, dhr. en mw. J.M.C Zwarts, allen uit Borne. Mevr. H. Spekreijse-Muller en dhr. F.J.J. Leurink uit Delden. Mevr. L. Nijhof-Breider uit Delft. Dhr. H. Groothengel en mw. S Rörink-Hemink uit Hengelo.

Uiteraard wensen we allen veel plezier bij of met onze vereniging.

Nagekomen bericht van het bestuur omtrent de naamswijziging

Tijdens de algemene ledenvergadering op 21 februari jl. hebben de leden hun voorkeur kunnen uitspreken omtrent de voorgenomen naamswijziging. De naam "Heemkundevereniging Borne" kreeg 47 stemmen, de naam "Historische vereniging Boorn & Boerschop" kreeg 23 stemmen. Ondanks deze uitspraak is het thans nog niet mogelijk om deze nieuwe naam notarieel vast te leggen.

Het wijzigen van de naam is een wijziging van de statuten. Het wijzigen hiervan moet uiterst zorgvuldig gebeuren. In onze statuten staat aangegeven hoe de procedure hiervoor moet verlopen. Aan deze procedure is thans niet voldaan, met als gevolg dat we zeker nog een jaar met de huidige naam 'Heemkundevereniging Bussemakerhuis Borne' verder gaan.

Tijdens de algemene ledenvergadering van 2014 en mogelijk de bijeenkomst daarna, zal de voorgenomen naamswijziging opnieuw op de agenda staan.

Boekennieuws

Jan F. Deckwitz

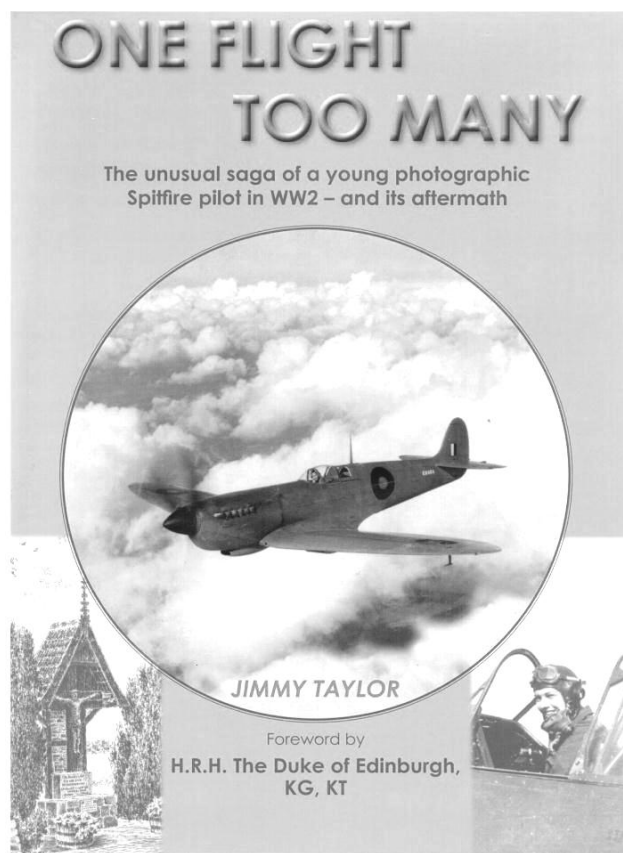
Titel : **One flight too many**
 Aantal blz. : 775
 Auteur : Jimmy Taylor
 ISBN : 978-0-9572210-0-0
 Uitgever : Greystones Publishing
 Weside uitgever: www.yps-publishing.co.uk

Het is inmiddels bijna een jaar geleden dat het boek **One flight too many** op de markt verscheen. De krant maakte er melding van en ook heeft u via de heemkundevereniging een aankondiging ontvangen om, eventueel, het boek te bestellen. Omdat de schrijver Jimmy Taylor dicht bij ons staat, gezien zijn betrokkenheid bij een gebeuren in Borne in oorlogstijd, zal het boek velen aanspreken. Nauwgezet en ingetogen beschrijft Jimmy zijn leven, zijn kindertijd, zijn opleidingen, zijn militaire loopbaan en zijn tijd hierna.

Het voorwoord is al indrukwekkend, geschreven door H.R.H. The Duke of Edinburgh, KG, KT (Prince Philip) met een conclusie dat het boek op zich geen geschiedenis is, maar dat het gaat over de wijze waarop geschiedenis geschreven wordt (*This book is not a history, but it is the sort of book from which history is written*) en hier heeft de Duke volkomen gelijk in. Met gevoel en ingetogen humor geeft Jimmy inzicht in het verloop van zijn leven.

In het eerste deel beschrijft Jimmy nauwgezet zijn thuissituatie, zijn jeugd en primaire opleiding, waarbij twee zaken heel duidelijk worden: zijn fascinatie voor vliegtuigen en zijn experimenten met fotografie. Ook heeft hij veel belangstelling voor auto's, autotechniek in relatie tot snelheid. Hij is opgegroeid in een liefdevolle en betrokken omgeving. Een zekere discipline is daar slechts een onderdeel van. Zodra Jimmy zijn thuissituatie achter zich laat en geconfronteerd wordt met een dreigende oorlogssituatie en na verschillende aanvallen van de Duitse Luftwaffe in Engeland wordt duidelijk dat hij wil vliegen. Hij meldt zich aan bij de RAF! Niet zijn basisopleiding beschrijft hij, maar de omstandigheden tijdens deze opleiding krijgen de aandacht in zijn boek. Met een glimlach van herkenning lees ik dit deel van het boek.

Na de basisopleiding wordt de praktijk van het vliegen in Georgia USA beoefend, samen met duizenden landgenoten in zeer ontspannen omstandigheden. Ook hier wordt vooral aandacht besteed aan de levensomstandigheden. De kwaliteiten van Jimmy vallen op, hij volgt hier ook de opleiding voor vlieginstruuteur en verzorgt veel cursussen voor landgenoten. Ruim 800 lesuren geeft hij hier als vlieginstruuteur. Bijna drie jaar verblijft Jimmy in de USA. Hij keert eind september 1943 terug naar Engeland. Hier wordt hij geconfronteerd met de zwaardere vliegtuigen, de tweemotorige bommenwerpers, maar ook met de foto-

grafie. Hij oefent met verschillende fototechnieken en camera's in een Spitfire. Gedetailleerd worden vele fotovluchten in het boek beschreven en toegelicht. In de tweede helft van 1944 wordt Jimmy overgeplaatst naar het vliegveld Melsbroek bij Brussel en onderneemt van hieruit fotovluchten boven België, Frankrijk en Nederland.

Op 19 november 1944 moet er vanaf het vliegveld Melsbroek een fotovlucht worden gemaakt boven West-Duitsland. Nadere informatie over een vliegveld bij Rheine wordt gewenst. Op ca. 8 km hoogte wordt de vlucht hiernaar toe gemaakt. Foto's worden gemaakt en kort voor de retourvlucht wordt ondernomen schiet met een knal een deel van de uitlaat los en beschadigt delen van de motor. De motor stopt en olie met vocht uit de lucht beneemt de vlieger het uitzicht, hij heeft geen zicht meer. De camera's worden uitgeschakeld en de thuisbasis Melsbroek wordt op hoogte gesteld van het probleem.

Jimmy krijgt opdracht terug te keren, maar is zich bewust, dat door het rookspoor dat hij achterlaat, de Duitsers worden gewaarschuwd van zijn aanwezigheid. Hij besluit het vliegtuig te verlaten. Hij vliegt in westelijke richting en daalt naar 14000 ft (ca. 3,5 km), draait de kist op zijn kop en laat zich hieruit vallen. Hierbij wordt hij door de staart van zijn kist geraakt en raakt even bewusteloos, komt bij en bedenkt zich dat hij zijn parachute moet openen. Zo keert hij op de aarde terug, niet wetende waar hij

hij landt. Hij is zich ervan bewust dat hij in vijandelijk gebied is neergelaten. Achteraf weet hij dat dat in 't Hesseler bij Borne is. Hij ontdoet zich hier van zijn parachute en vlucht weg, voortdurend dekking zoekend voor de vijand.

Zijn kist stort neer in de buurt van Bentelo. In ruim 20 bladzijden beschrijft hij de vlucht en hoe hij bij Rhenen krijgsgevangene wordt gemaakt. Wat er in Borne en omgeving is gebeurd, heeft hij geen weet. Pas 41 jaar later weet Hennie Noordhuis hem in Engeland op te sporen en wordt hij hiermee geconfronteerd.

De Duitsers voeren hem af richting Duitsland, waar hij uiteindelijk tot na de oorlog als krijgsgevangene verblijft. Gedetailleerd beschrijft Jimmy de wijze waarop hij wordt verhoord en via welke omwegen hij in Barthe, in Noord-Duitsland wordt ondergebracht. Op 3 mei 1945 wordt hij door de Russen bevrijd en wordt 10 dagen later met een B17 (Flying Fortress) opgehaald om overgebracht te worden naar Sussex (England).

Op 6 juni 1946 verlaat Jimmy de Royal Air Force.

Wat te doen na de enerverende oorlogservaring? Jimmy heeft een goede hand van tekenen en schilderen, bovendien is hij zeer goed bekend met fotografie. Hij volgt bijscholingscursussen en geeft les aan verschillende scholen. Avontuurlijk als hij is verblijft hij enige jaren in Bagdad. Hier reist hij enige tijd rond in het Midden-Oosten. Waar hij ook komt, als er even gelegenheid is om te vliegen, gaat hij hier de lucht in. Eveneens behaalt hij een lerarenbevoegdheid voor geschiedenis en de Engelse taal. Hij gaf hierna nog jaren les op een universiteit.

In 1987 gaat Jimmy met pensioen. Een genuanceerde beschrijving van al zijn activiteiten in jaren hierna volgt.

In maart 1990 wordt Jimmy tijdens een reünie geconfronteerd met een advertentie in "Air mail", waarin hij met naam wordt genoemd en waarin wordt gevraagd contact op te nemen met Hennie Noordhuis te Borne. Hij schrijft, maakt zich kenbaar en krijgt vervolgens een telefoontje van Noordhuis met de vraag: *"Weet u, dat drie Nederlanders zijn geëxecuteerd na uw landing met parachute in 't Hesseler, nabij Borne?"*

U kent het vervolg en Jimmy beschrijft het op zijn eigen wijze in zijn boek. Totaal onthutst was hij: hij dacht: *"Dit kan niet waar zijn!"* Maar toch . . . ! Hij vertelt verder hoe hij de mededeling ervoer. Noordhuis stuurde hem een artikel waarin het verhaal beschreven werd, hoe drie Bornenaren waren omgekomen. Een nauwkeurig relaas hiervan heeft Jimmy hiervan in zijn boek weergegeven. Achter in het boek wordt uitgebreid aandacht besteed aan de

"verhalen" die tot hem kwamen vanuit Nederland en waarmee hij de pers in Engeland haalt. Hij beschrijft vervolgens hoe hij naar Borne komt, hoe hij geconfronteerd wordt met de familieleden van de slachtoffers en hoe hij hierna jaarlijks terugkeert bij de herdenking in Borne. Bewogen vertelt hij wat hij denkt en voelt als hij in Borne zijn vliegerskap en zijn bril terugziet, stille getuigen van een bewogen tijd.

Hennie Noordhuis was ook nieuwsgierig naar de plaats waar het vliegtuig was neergestort. Hij was hier al eerder naar op zoek geweest. Jimmy kon hem wat aanwijzingen geven uit zijn vluchtgegevens. Aandacht via de TV leverde een aantal reacties op uit Delden en Bentelo. In een veld achter "De Rustende Jager" vond men resterende brokstukken terug. De Duitsers waren er indertijd als de kippen bij om de grote delen weg te halen. Jimmy gaat hier in zijn boek uitgebreid op in en vertelt bewogen over de mensen die hij hier heeft ontmoet en die over het gebeurde iets konden navertellen.

Tijdens één van zijn bezoeken aan Borne wordt Jimmy meegetroond naar de vliegbasis Twente. Hij kan niet nalaten hier uitgebreid verslag van te doen in zijn boek. De vliegers die hij hier ontmoet en de confrontatie met de F16-flightsimulator. Hij gaat er voor zitten en na wat oefening is hij in staat de kist netjes aan de grond te zetten. Hij ontvangt zijn F16-flightsimulator-solo-brevet (een geintje!).

Hij kan het vliegen niet laten en gaat zich ook bekwamen in het zweefvliegen bij de Cleveland Gliding Club in Leeds. Hij schrijft hier op zijn manier boeiend over. Uiteraard behaalt Jimmy zijn vliegbewijs voor het zweefvliegen.

Zoals hiervoor is aangehaald, wordt in de laatste hoofdstukken van het boek, zijn relaas van het vliegongeval in de Nederlandse taal weergegeven. Opmerkelijk is dat elk detail in het boek wordt aangehaald. Kinderen op een basisschool maken een scriptie over het gebeurde: Jimmy gaat hier in zijn boek op in.

Al met al is het een enerverend verhaal als je het boek leest. Boeiend van de eerste tot de 748ste bladzijde. Het is niet alleen een leesboek, maar zeker ook een kijkboek. De vele foto's en kaartjes die hierin zijn opgenomen, maken het boek tot een aantrekkelijk document. Het is de aanschaf zeker waard.

Bent u nieuwsgierig geworden en wilt u het boek alsnog in eigen bezit krijgen? Hennie Noordhuis beschikt nog over exemplaren van het boek, hij is bereikbaar op 074-266 29 55.

Nog leverbare uitgaven

Titel:	Prijs:
Rond Horst en Hof te Borne (1981)	€4,00
Borne, historie en volksverhalen (1987)	€4,00
Landweren, Borgen & Postwegen (1990)	€4,00
Veertig jaar later, jubileumuitgave (2002)	€4,00
Periodiek <i>Boorn & Boerschop</i> (diverse nummers)	€4,00
Grenstwisten rond de gemeente Borne	€4,00
Grepen uit de historie van Borne	€4,00
Van Nazareth tot Nazareth (2009)	€8,00
Kadastrale Atlas 1832 Borne / Weerselo (2005), boek incl. kaartenmap	€15,00
De Hof te Borne (2 ^e druk 2006)	€10,00
Canon van Borne	€13,00
Borne bij de tijd (2012)	€10,00
Van Borghende tot Borne (2009)	€12,00
Een bijzonder energiek ondernemer (2009)	€15,00
Kiek toch 's, beeldkroniek van Borne	€10,00
De melbuuln van Nazareth (2012)	€12,50
Gerard Potkamp; een Twentse priester apostolisch vicaris tegen wil en dank (2011)	€20,00
Och ewig is so lang (2003)	€15,00

Prijzen zijn exclusief eventuele verzendkosten. Genoemde uitgaven zijn verkrijgbaar bij:

-Mw. R. Blödtner, C. Hilbrinkstraat 56 Borne, tel. 074 266 89 08.

-Enkele uitgaven zijn ook verkrijgbaar bij de plaatselijke boekhandel.

**Voor uw taxatie
van
onroerend goed**

in verband met boedelscheiding,
suksessie - verkoop.

Tevens onteigeningsdeskundige en
boerderijen bemiddeling.

J.F.M. Hassels Mönning
makelaar en beëdigd taxateur
Lid Agrarische Sectie

Watertorenstr. 14 - Borne - Tel. 074-661581

Honderd jaar ervaring in drukwerk

HASSINK DRUKKERS HAAKSBERGEN

Handelsstraat 1 - 7482 GW Haaksbergen
Postbus 177 - 7480 AD Haaksbergen
Telefoon (053) 572 17 77 - Telefax (053) 572 62 75
E-mail hdh@hassink.nl